

Piotr L. WILCZYŃSKI

UZBROJENIE ARMII PAŃSTW MUZUŁMAŃSKICH I ICH PRZEMYSŁ ZBROJENIOWY. CZĘŚĆ II – AZJA I BAŁKANY

Abstrakt:

Artykuł stanowi drugą część przeglądu uzbrojenia armii państw muzułmańskich – jest kontynuacją artykułu z tomu 16 „Przeglądu Geopolitycznego” (s. 59-76). Jego celem jest zestawienie materiału faktycznego niezbędnego z punktu widzenia analiz potęgowych i geostrategicznych. Dane dotyczące uzbrojenia armii uzupełniono szczegółowymi informacjami o przemyśle zbrojeniowym państw muzułmańskich oraz ich powiązaniach i współpracy wzajemnej jak i z innymi podmiotami.

Słowa kluczowe: uzbrojenie, potęga militarna, Azja, przemysł zbrojeniowy, islam.

Wprowadzenie

Silę militarną danego państwa można mierzyć na wiele sposobów. Najczęściej uwzględniane są takie parametry jak budżety obronne, liczebność personelu, zaawansowanie technologiczne uzbrojenia i jego ilość (Balcerowicz 2006). W artykule dokonano przeglądu uzbrojenia państw reprezentujących cywilizację islamską, która w świetle aktualnych tendencji będzie rozszerzać swój zasięg w Afryce, Europie i Azji. Bliski Wschód i kraje islamskie leżące już po europejskiej stronie Bosforu, w bezpośrednim sąsiedztwie Unii Europejskiej, są obecnie olbrzymim źródłem problemów dla Europy Zachodniej z racji narastającej nielegalnej imigracji (Jaremczuk 2006; Kropska, Wilczyński 2015; Romaniszyn 2009; Wilczyński W. 2015; Żebrowski 2014). Oprócz przeglądu uzbrojenia dokonano enumeracji zakładów zbrojeniowych w krajach islamskich, jako podstawy do rodzimej produkcji na wypadek wojny. Przedstawiono również powiązania omawianych państw muzułmańskich w międzynarodowym handlu bronią, które również są czynnikiem istotnym z punktu widzenia stosunków międzynarodowych i bezpieczeństwa (Skulski 2011). W badaniach uwzględnione zostały podmioty polityczne, zamieszkałe przez ludność, która w nie mniej niż 50% składa się z wyznawców islamu. Ich lista jest dosyć długa, podzielono je zatem według kryterium geograficznego na kilka części:

- Lewant i Bałkany: Albania, Jordania, Kosowo, Liban, Syria, Turcja

- Arabia: Arabia Saudyjska, Bahrajn, Jemen, Katar, Kuwejt, Oman, ZEA
- Turkiestan: Azerbejdżan, Kazachstan, Kirgizja, Tadżykistan, Turkmenia, Uzbekistan
- Azja Południowo-Zachodnia: Afganistan, Irak, Iran, Pakistan
- Azja Południowo-Wschodnia: Bangladesz, Brunei, Indonezja, Malediwy, Malezja.¹

Obliczenia i analizy oparto na bazach danych dostępnych w sieci Internet. O ile nie podano innych źródeł, były to bazy danych SIPRI (Sztokholmskiego Instytutu Badań nad Pokojem).²

Wyposażenie wojsk pancernych

Broń pancerna stanowi najważniejszy komponent wojsk lądowych. Funkcje i zadania wojsk pancernych to głównie misje ofensywne (Magier 2012). Wyposażenie wojsk państw muzułmańskich jest bardzo zróżnicowane pod względem posiadanego sprzętu (tab. 1) i jego pochodzenia (Miller 2001).

W obszarze lewantyńsko-balkańskim, muzułmańskie państwa posiadają dość dobrze zorganizowane armie, z których najsilniejszą jest armia turecka. Silne są również armie Jordanii i Syrii. Wojska pancerne stanowią dla nich podstawę uzbrojenia na lądzie. Główny trzon jordańskich sił pancernych stanowią zmodyfikowane w Jordanii czołgi Challenger 1, o nazwie Al-Hussein. Ponadto Jordania posiada znaczną liczbę czołgów M60 Phoenix, czyli jordańskiej modyfikowanej wersji M60 Patton (Hunnicut 1984), oraz czołgi Al-Khalid, będące jordańską wersją czołgów Chieftain FV4030/2. Oprócz tego w armii Król. Jordanii znajdują się starsze czołgi jak M60 A1 Patton i czołgi Tariq (jordańska wersja brytyjskich czołgów Centurion) (Dunstan 2003). Z kolei Syria posiada znaczny arsenał ale głównie czołgów przestarzałych pochodzenia sowieckiego. Ich dokładna liczba trudna jest do oszacowania ze względu na trwający w Syrii konflikt z rebeliantami. W tab. 1 podano dane szacunkowe dla syryjskich T-72M, T-62M/K i T-55MV. Sąsiedni Liban, który też pogrążony jest od kilku lat w walkach zbrojnych, posiada również przestarzały sprzęt. Są to głównie radzieckie T-54/55 oraz amerykańskie M48 A5 Patton z dziesięcioma nieco nowszymi M60 A3 Patton. Belgia ostatnio zaoferowała sprzedaż Libanowi część swoich czołgów Leopard 1/A5, a Rosja obiecała zaopatrzyć ten kraj w czołgi T-90. Status obu tych transakcji jest nie pewny, gdyż miały one być już zrealizowane, a nadal Liban tych czołgów nie otrzymał.³ Albania nie zakupiła w ostatnich dekadach żadnych czołgów. Posiada jednak dość pokaźny arsenał radzieckich T-54/55 i chińskich Type-59. Sąsiednie Kosowo, jako jedno z

¹ Źródło: Pew Research Center, Washington DC, [Religious Composition by Country \(December 2012\)](#) dostęp: czerwiec 2014

² SIPRI Data Base, www.sipri.org/databases/armstransfers, dostęp: lipiec 2015.

³ Steady Steps Forward of Lebanese Armed Forces: www.lebarmy.gov.lb/en/news/?32139, dostęp: kwiecień 2015.

młodszych państw, jeszcze nie utworzyło prawdziwej armii. Siły bezpieczeństwa tego kraju nie posiadają wojsk pancernych.

Kraje Półwyspu Arabskiego, jako zasobne w ropę naftową, posiadają nowoczesne wojsko. Świadczą o tym najnowsze czołgi na stanie krajów naftowych tego obszaru. Arabia Saudyjska posiada nowoczesne amerykańskie czołgi Abrams M1A2SEP. Do tego wiele starszych M60 A3 Patton i francuskie AMX-30. Zupełnym przeciwieństwem bogactwa krajów Zatoki Perskiej jest ogarnięty wojną domową Jemen, który dysponuje wojskami pancernymi, ale znacznie przestarzałymi – radzieckimi T-34, T-54/55, T-62, T-72 i amerykańskimi M60 A1 Patton. Oman posiada małą ale niezłe wyposażoną armię. Sultan Omanu postawił na współpracę z brytyjskim przemysłem zbrojeniowym. Dlatego Oman zakupił nowoczesne brytyjskie Challengery 2, a wcześniej czołgi Chieftain MK-5. Na wyposażeniu armii sultańskiej są również starsze amerykańskie czołgi M60 Patton (Cordesman, al-Rodhan 2007). Sąsiednie Zjednoczone Emiraty Arabskie zaopatrzyły się z kolei we francuskie czołgi AMX Leclerc. Ślady wcześniejszych zakupów ZEA to francuskie AMX-30-S i włoskie OF-40 Mk2. Bahrajn posiada amerykańskie M60 A3 Patton. Wydawać by się mogło, że każdy z krajów nad Zatoką Perską dąży do posiadania innych czołgów niż sąsiedzi. Tezę tę potwierdza zamówienie niemieckich czołgów Leopard 2 A7 przez Emirat Kataru. Kuwejt zakupił tuż przed rozpadem Jugosławii M-84AB pochodzące z tego kraju, które brały udział z niezłym wynikiem w operacji „Pustynna Burza”. W latach dziewięćdziesiątych Kuwejtowi dostarczono także amerykańskie M1A2 Abrams.

Brak różnorodności uzbrojenia pancernego, czyli sytuacja odwrotna do wyżej opisanej, ma miejsce wśród państw muzułmańskich wchodzących niegdyś w skład ZSRR. Azerbejdżan posiada jeszcze T-55, ale główną bronią są zmodernizowane w Izraelu czołgi T-72 Aslan SIM2, wspomagane przez rosyjskie T-90. Największe państwo muzułmańskie tego obszaru, czyli Kazachstan posiada znaczne ilości radzieckich T-72 i T-62. Kirgizja również odziedziczyła T-72 po ZSRR. Tadżykistan, ma te same modele co Kazachstan, jednak odziedziczył ich dużo mniej i sporo stracił w czasie wojny domowej w latach dziewięćdziesiątych. Również Uzbekistan dysponuje wyłącznie czołgami produkcji ZSRS: T-72, T-64, T-62 i T-54/55. Jedynym oprócz Azerbejdżanu krajem tego obszaru, który zakupił już w Rosji nowe czołgi jest Turkmenia, która doposażyła posiadane wojska w czołgi T-90, jednak główny trzon sił pancernych stanowią nadal T-72.

Pozostałe kraje Azji Zachodniej, posiadające znacznie dłuższą państwowość i bujną historię wojskową, posiadają bardziej różnorodne podstawowe wyposażenie wojsk pancernych. Nie da się ustalić dokładnej liczby czołgów Iraku w związku z wojną toczoną z tzw. Państwem Islamskim. USA przekazało Irakowi swoje czołgi M1A1M Abrams, zaś ze starego arsenału pozostały jeszcze pewne ilości starych radzieckich T-72 i T-55, a także Irak pozyskał te rodzaje maszyn z krajów Europy Wschodniej, głównie z Węgier i

Polski w ramach pomocy. Irak dopiero odbudowuje swoje siły pancerne. W porównaniu z Syrią, również walczącą z ISIS Irak zmobilizował znacznie większą armię, jednak o wiele słabiej wyposażoną w ciężki sprzęt. Bardzo różnorodny sprzęt posiada Iran, który postawił w latach 90-tych na samowystarczalność w zakresie uzbrojenia i produkuje własne czołgi. Lekkie czołgi Tosan, oraz średnie i ciężkie czołgi Zulfiqar 1, 2 i 3 to oryginalne modele irańskie (Foss 2000). Fabryki w Iranie zmodernizowały także szereg modeli starszych zagranicznych czołgów (tab. 1), między innymi z ZSRR, USA, Wlk. Brytanii i Chin. Afganistan nie posiada nowych czołgów. Dużo jednak pozostało po dawnej armii w postaci starych T-55 i T-62. Dokładnej liczby działających czołgów nie da się określić ze względu na trwającą tam wojnę. Sąsiedni Pakistan, od lat zawiązał ścisłą współpracę z ChRL. Najnowocześniejszym czołgiem Pakistanu jest rodzimej produkcji Al-Khalid, który produkowany jest również w Chinach pod nazwą MBT-2000. Pakistan posiada szereg modeli chińskich czołgów, które modernizowane, lub produkowane były na licencji we własnych zakładach zbrojeniowych. Poza modelami związanymi z Chinami, na stanie armii Pakistanu jest jeszcze trochę ukraińskich T-80UD i sowieckich T-54/55 oraz amerykańskich M48 A5 Patton.

W ostatnim z obszarów zajętych przez państwa muzułmańskie dwa nie posiadają sił pancernych: Malediwy i Brunei. Bangladesz posiada wyłącznie chińskie czołgi: Type-59, Type-69II MK2G i MBT-2000. Armia malezyjska posiada skromną ilość polskich czołgów Pt-91 Twardy, oznaczanych lokalnie „Pendekar”. Indonezyjskie siły zbrojne również nie posiadają wielkiego arsenału pancernego. Na wyposażeniu w tym kraju są głównie francuskie lekkie czołgi AMX-13 oraz niemieckie Leopard 2A4 (ryc. 1).

Tab. 1: Broń pancerna na stanie armii państw muzułmańskich Azji i Europy

Państwo:	Czołgi:	Liczba czołgów:	Kraj pochodzenia:
Afganistan ⁴	T-62 T-55	<50 <300	ZSRR ZSRR
Albania	Type-59 T-54/55	721 375	ChRL ZSRR
Arabia Saudyjska	M1A2SEP Abrams M60 A3 Patton AMX-30	442 450 145	USA USA Francja
Azerbejdżan	T-90 T-72 Aslan SIM2 T-55	94 350 100	Rosja ZSRR, Izrael ZSRR
Bahrajn	M60 A3 Patton	180	USA
Bangladesz	MBT-2000	44	ChRL

⁴ W związku z trwającą wojną domową, dokładnej liczby działających czołgów nie da się ustalić.

Wilczyński, P. L., *Uzbrojenie armii państw muzułmańskich i ich przemysł zbrojeniowy. Część II - Azja i Balkany, Przegląd Geopolityczny, 17, 2016, s. 100-132.*

	Type-69II MK2G	50	ChRL
	Type-59	174	ChRL
Indonezja	Leopard 2A4	26	Niemcy
	AMX-13	275	Francja
Irak	M1A1M Abrams	<106	USA ⁵
	T-72	<125	ZSRR
	T-55	<72	ZSRR
Iran	Tosan-1	20	Iran
	Zulfiqar 3	5	Iran
	Zulfiqar 2	5	Iran
	Zulfiqar 1	150	Iran
	T-72S/M1	480	ZSRR, Iran ⁶
	Chieftain Mk 5P Mobarez	150	Wlk. Bryt., Iran ⁷
	Type-69	200	ChRL
	T-62	75	ZSRR
	M60 Samsam	150	USA, Iran
	T-54/55 Type-72Z/Safir-74	200	ZSRR, ChRL, Iran ⁸
	Type-59	200	ChRL
	T-54/55	100	ZSRR
	M47 Sabalan	168	USA, Iran
Jemen	T-72	60 ⁹	ZSRR
	T-62	200	ZSRR
	M60 A1 Patton	50	USA
	T-54/55	450	ZSRR
	T-34	30	ZSRR
Jordania	Al-Hussein	392	Wlk. Brytania, Jordania ¹⁰
	M60 Phoenix	182	USA, Jordania
	Al-Khalid	364	Wlk. Brytania, Jordania
	M60 A1 Patton	82	USA
	Tariq	293	Wlk. Brytania, Jordania
Katar	Leopard 2 A7	62	Niemcy
Kazachstan	T-72	650	ZSRR
	T-62	280	ZSRR
Kirgistan	T-72	150	ZSRR
Kuwejt	M1A2 Abrams	218	USA
	M-84AB	150	Jugosławia

⁵ Ponad 40 Abramsów zostało przejętych lub zniszczonych w dotychczasowej wojnie z Państwem Islamskim.

⁶ T-72M1 są produkcji radzieckiej, a T-72S były produkowane w Iranie na podstawie licencji.

⁷ Zakłady przemysłowe w Iranie przerobiły kilka modeli przestarzałych czołgów unowocześniając je i nadając nowe nazwy. M60 i M47 to oryginalnie były amerykańskie modele Patton.

⁸ Są to dwa rodzaje czołgów, które przeszły tę samą modernizację i ujednoczenie w zakładach irańskich. Safir-74 to zmodernizowane czołgi T-54, zaś Type-72Z to zmodernizowana wersja Type-59.

⁹ Kraj pogrążony w wojnie domowej – dane szacunkowe za:

www.globalsecurity.org/military/world/yemen/army-equipment.html, dostęp: sierpień 2015.

¹⁰ Jordańskie przedsiębiorstwo KADDB modernizuje używane czołgi kupowane z zagranicy.

**Wilczyński, P. L., Uzbrojenie armii państw muzułmańskich i ich przemysł zbrojeniowy.
Część II - Azja i Balkany, Przegląd Geopolityczny, 17, 2016, s. 100-132.**

Liban	M60 A3 Patton	10	USA
	M48 A5 Patton	104	USA
	T-54/55	180	ZSRR
Malezja	PT-91 Twardy	48	Polska
Oman	Challenger 2	38	Wlk. Brytania
	Chieftain Mk 5	27	Wlk. Brytania
	M60 A3 Patton	60	USA
	M60 A1 Patton	93	USA
Pakistan	Al-Khalid/MBT-2000	300	Pakistan, ChRL
	T-80UD	320	Ukraina
	Type-59 Al Zarrar	600	ChRL, Pakistan
	Type-85-IIAP	300	ChRL, Pakistan
	Type-69-II	400	ChRL, Pakistan
	Type-63	50	ChRL
	Type-59	600	ChRL
	T-54/55	54	ZSRR
M48 A5 Patton	300	USA	
Syria	T-72M/A/AV	<1500	ZSRR, Czechosłowacja ¹¹
	T-62M/K	<1000	ZSRR
	T-55MV/AM/AMV	<2000	ZSRR
Tadżykistan	T-72	30	ZSRR
	T-62	7	ZSRR
Turcja	Altay	4	Turcja
	Leopard 2 A4	354	Niemcy
	Leopard 1 A3	227	Niemcy
	Leopard 1T Volkan	170	Niemcy, Turcja
	M60T Sabra	170	USA, Izrael
	M60 A3/A3 TTS Patton	1372	USA
	M60 A1	104	USA
M48 A5T1/2 Patton	1377	USA, Turcja	
Turkmenistan	T-90	10	Rosja
	T-72	70	ZSRR
Uzbekistan	T-72	70	ZSRR
	T-64	100	ZSRR
	T-62	170	ZSRR
	T-54/55	80	ZSRR
Zjednoczone Emiraty Arabskie	AMX Leclerc	388	Francja
	AMX-30S	45	Francja
	OF-40 Mk2	36	Włochy

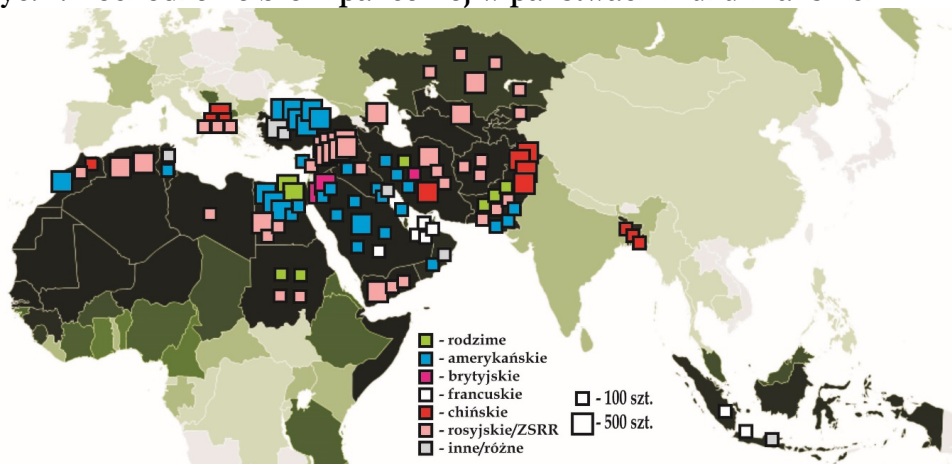
Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych danych z różnych baz.

Broń pancerna, chociaż jest podstawowym uzbrojeniem każdej liczącej się armii, rzadko jest produkowana w krajach muzułmańskich. Jedynie państwa aspirujące do roli mocarstw regionalnych: Iran, Turcja, Pakistan i Egipt, wraz z

¹¹ Model unowocześniony przez czechosłowackie zakłady zbrojeniowe pod koniec lat 80-tych.

dwoma mniejszymi krajami, to jest, Sudanem i Jordanią, wykształciły własny przemysł broni pancernej.

Ryc. 1: Pochodzenie broni pancernej w państwach muzułmańskich

Źródło: Wilczyński, P. L., 2016.

Podstawowe karabiny piechoty

Bronią podstawową w każdej armii, zarówno małej jak i wielkiej, jest broń indywidualna żołnierzy. Najtańszą i najpopularniejszą formą wojska pozostaje piechota, dlatego karabiny piechoty stanowią broń, której zamówienia są niezwykle intratne, duże i mające ogromne znaczenie dla przemysłu zbrojeniowego. Poniżej wykazano, w których krajach państwa muzułmańskie zakupiły podstawową broń piechoty, czyli karabiny. Państwa wybierają zazwyczaj kilka rodzajów broni. Tabela 2 przedstawia główną i podstawową broń, której w poszczególnych armiach jest najwięcej.

Karabinów Colt M4, krótszej i lżejszej wersji M16, używają Królewskie Siły Zbrojne Jordanii. Ten karabin rzadko używany jest na świecie jako broń podstawowa. Armia syryjska używa licznych rodzajów karabinów, lecz głównym nadal pozostaje sowiecki AKM. Również Liban wciąż w większości wyposażony jest stare sowieckie karabiny, mimo zakupów nowszego uzbrojenia amerykańskich i europejskich producentów. Turcja, największe państwo tego obszaru, na swoim podstawowym wyposażeniu posiada lokalnie produkowane karabiny na licencji. Są to MKEK HK33E. Albania również wytwarza własne karabiny, są to licencjonowane AKM o desygnacji ASH-82. Młode siły zbrojne sąsiedniego Kosowa wyposażone są głównie w niemieckie HK G36.

Na Półwyspie Arabskim najsilniejszą armią jest wojsko Arabii Saudyjskiej, gdzie głównym karabinem jest austriacki Steyr AUG. Jemen z kolei przypomina państwa Afryki, gdzie podstawową bronią jest wciąż AK-47. Nietypową dla państw muzułmańskich bronią jest INSAS, karabin podstawowy Sultanatu Omanu, który pochodzi z Indii, choć kraj ten posiada na wyposażeniu

jednostek także austriackie Steyr AUG i amerykańskie M16. Te ostatnie są podstawowym karabinem Emiratu Bahrajnu i Kuwejtu. Sąsiedni Katar wykorzystuje niemieckie karabiny HK G3.

Wszystkie państwa muzułmańskie wchodzące niegdyś w skład byłego ZSRR używają jako podstawowego karabinu AK-74. W Azerbejdżanie jest on produkowany lokalnie w nieco zmodyfikowanej wersji.

Iracka armia walcząca obecnie z Państwem Islamskim wyposażona została w amerykańskie karabiny M16. Za czasów Saddama Husajna podstawowym karabinem był AKM. Sąsiedni Iran produkuje na licencji własne karabiny HK G3A6. Na wyposażeniu armii Afganistanu wciąż główną bronią pozostaje sowiecki AK-47, choć coraz więcej jest amerykańskich M16. Z kolei w armii pakistańskiej najwięcej jest chińskich karabinów Type-56.

Tab. 2: Podstawowy karabin piechoty na wyposażeniu państw muzułmańskich

PANSTWO	KARABIN	POCHODZENIE
Afganistan	AK-47	ZSRR
Albania	ASH-82	Albania
Arabia Saudyjska	Steyr AUG	Austria
Azerbejdżan	AK-74M	Azerbejdżan
Bahrajn	M16	USA
Bangladesz	Pindad SS2	Indonezja
Brunei	L1A1	Wlk. Brytania
Indonezja	Pindad SS2	Indonezja
Irak	M16	USA
Iran	HK G3A6	Iran
Jemen	AK-47	ZSRR
Jordania	Colt M4	USA
Katar	HK G3A3	Niemcy
Kazachstan	AK-74	ZSRR
Kirgistan	AK-74	ZSRR
Kosowo	HK G36	Niemcy
Kuwejt	M16	USA
Liban	AK-47	ZSRR
Malediwy	AK-47	ZSRR
Malezja	SME Colt M4	Malezja
Oman	INSAS	Indie
Pakistan	Type-56	ChRL
Syria	AKM	ZSRR
Tadżykistan	AK-74	ZSRR
Turcja	MKEK HK33E	Turcja
Turkmenistan	AK-74	ZSRR
Uzbekistan	AK-74	ZSRR
ZEA	HK G36	Niemcy

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych danych z różnych baz

Azja Południowa, której kraje muzułmańskie najmniej zagrożone są eskalacją konfliktów z Bliskiego Wschodu mają głównie w posiadaniu następującą broń podstawową piechoty: Malediwy – radzieckie AK-47; Bangladesz – indonezyjskie karabiny Pindad SS2; Brunei – brytyjskie L1A1, a Indonezja – rodzimy, wcześniej wymieniony Pindad SS2 (ryc. 2).

Ryc. 2: Główny karabin piechoty w państwach muzułmańskich

Źródło: Wilczyński, P. L., 2016, op. cit.

Pozostałe wyposażenie wojsk lądowych

Przechodząc do uzbrojenia na wyposażeniu armii muzułmańskich omawianego obszaru, to jest, warto podkreślić jest to, że mimo braku posiadania dużych złóż ropy naftowej i gazu ziemnego, oraz ciągłego zagrożenia wojną ze strony Izraela, lub ugrupowań rebelianckich, państwa obszaru lewantyńsko-balkańskiego bogato uposażyły swe armie. Mocarstwowa pozycja w regionie wymaga tego od Turcji. Ale również pozostałe kraje są znacznie lepiej uzbrojone. Przykładem takiego państwa jest Jordania. Jej armia poza wieloma typami czołgów, posiada całą gamę transporterów opancerzonych. Najwięcej jest ulepszonych w jordańskich zakładach KADDB amerykańskich M113A2MK-1J. Na wyposażeniu piechoty są także lżejsze pojazdy, jak południowoafrykańskie Ratel i amerykańskie AIFV, a samochody dla wojska to amerykańskie HMMWV i rodzimej produkcji Desert Iris. Artyleria Jordanii to przeważnie haubice samobieżne produkcji amerykańskiej M109A2 i M110A2. Warto zaznaczyć, że Jordania od niedawna rozpoczęła produkcję własnej artylerii raketowej. Zestawy lekkich moździerzy to głównie chińskie PPT'89. W obronie p-lot Jordania stosuje zarówno ciężkie samobieżne zestawy raketowe, głównie amerykańskie M163 Vulcan, jak i ręczne wyrzutnie, w tym sowieckie i rosyjskie zestawy Strzala i Igła różnych generacji. W obronie p-panc. stosuje się głównie rodzimej produkcji lekkie zestawy raketowe Nashab, wzorowane na modelach rosyjskich. Mają one zastępować powoli wycofywane sowieckie

zestawy RPG-26 i 27. Wyposażenie sąsiednie armii syryjskiej jest głównie pochodzenia sowieckiego. Wśród pojazdów opancerzonych dominują BMP-1 i BTR-50. Ciężarówki wojskowe to głównie marki Ural i UAZ. Cała artyleria i broń p-panc również jest produkcji sowieckiej, uzupełniana zestawami europejskimi, amerykańskimi i irańskimi. Syria posiada także wiele rakiet balistycznych. Najwięcej jest tam irańskich Fateh-110 oraz północnokoreańskich Hwasong-6. Cała artyleria p-lot. jest produkcji sowieckiej lub chińskiej. Armia dysponuje również dronami, głównie irańskimi Ababil, Shahed i Mohajer. Również Liban pogrążony w szeregu wojen domowych posiada różnorodne wyposażenie sił lądowych. Dominują tam amerykańskie pojazdy Humvee i M113. Broń p-panc. to głównie amerykańskie zestawy M72 i sowieckie RPG-7. Podobnie jest w osłonie p-lot. W artylerii Libanu najczęściej jest amerykańskich haubic M198. W Turcji większość broni strzeleckiej produkowana jest w kraju, jednak często zdarzają się także jednostki z USA, krajów europejskich, Izraela, a nawet Azerbejdżanu. Wśród samochodów turecka armia najczęściej posiada brytyjskich Land Rover Defender oraz amerykańskich Jeep Wrangler. Ciężarówki produkuje się lokalnie. Wykorzystuje się modele UNIMOG produkowane przez Mercedes-Benz Türk A.Ş. w Aksaray. Wśród transporterów opancerzonych najczęściej jest lokalnie produkowanych FNSS ACV-15 i lżejsze Otokar Cobra. Sporo jest także wciąż starszych amerykańskich M113. Tureckie siły lądowe używają w obronie p-panc. głównie sprzętu amerykańskiego, np. BGM-71 TOW. W broni p-lot. najczęściej Turcy posiadają szwedzkie działka Bofors 40 mm oraz szwajcarskie Oerlikon 20mm, czy niemieckie Rheinmetall 20 mm. Podstawową bronią artylerii są głównie produkty amerykańskie, np. haubice M114 kal. 155mm, ale często spotkać w tych jednostkach można także sprzęt rodzimej produkcji jak haubice T-155 Firtina. Systemy raketowe również są oparte o produkcję amerykańską np. wyrzutnie MGM-140 ATACMS i rodzime J-600T Yildirim. Armia albańska, poza karabinami podstawowymi własnej produkcji, jako lekką broń strzelecką używa głównie modeli niemieckich H&K. Wśród pojazdów armii tego kraju dominują włoskie Iveco VM 90, austriackie Mercedesy G klasy, oraz amerykańskie M113. Artyleria, broń p-panc. i p-lot. jest w Albanii przestarzała, głównie pochodzenia chińskiego lub sowieckiego. Siły zbrojne Kosowa nie posiadają żadnego ciężkiego sprzętu wojskowego poza tureckimi pojazdami Otokar Cobra. Lekka broń jest głównie produkcji niemieckiej i austriackiej.

Kraje Półwyspu Arabskiego są bardzo bogato wyposażone w sprzęt wojskowy dzięki dostępowi do obfitych złóż ropy naftowej, dających tym krajom spore nadwyżki budżetowe. Najsilniejsza w regionie armia saudyjska, posiada szeroką gamę lekkiej broni, głównie belgijskiej i niemieckiej. Broń p-panc. jest przeważnie amerykańska, z BGM-71 TOW na czele. Obrona p-lot. oparta jest głównie na systemach amerykańskich rakiet Patriot. Wśród lekkich moździerzy przeważają modele francuskie, a cięższa artyleria to głównie haubice amerykańskie różnych kalibrów. Artyleria raketowa wyposażona jest w

brazylijskie wyrzutnie ASTROS II. Podstawowym wozem bojowym jest tam M2 Bradley z USA, a wśród transporterów opancerzonych najpopularniejszym w armii saudyjskiej jest produkowany w Rijadzie Al-Masmak i modernizowany w Turcji M113. Pojazdy terenowe to głównie amerykańskie HMMWV. W sąsiednim Jemenie najwięcej wyposażenia pochodzi z dawnego ZSRR, ale też z USA, głównie broń lekka. Pojazdy zwiadowcze to głównie Panhard AML-90 i BRDM-2, do tego wozy piechoty BMP-1 i 2 i transportery BTR różnych wersji. Jemeńska artyleria wyposażona jest we francuskie i brytyjskie moździerce oraz sowieckie haubice samobieżne i klasyczne, oraz wyrzutnie raketowe. Również artyleria p-lot. i broń p-panc. są to różne rodzaje sprzętu sowieckiego. Głównymi dostawcami lekkiego uzbrojenia Omanu są państwa europejskie z Wielką Brytanią na czele. Oman posiada liczne wojska zmechanizowane, które korzystają najczęściej ze szwajcarskich wozów Mowag Piranha i francuskich Panhard VBL, ale jest tam także wiele innych. Wśród lekkich samochodów dominują brytyjskie Landrover i amerykańskie HMMWV. Wielka Brytania jest także głównym dostawcą artylerii do Omanu (np. lekkie działa L118), choć sporo sprzętu wywodzi się również z ZSRR. Broń p-panc to francuskie systemy MILAN ale również sporo zestawów amerykańskich. Obrona p-lot w Omanie oparta została na francuskim systemie raketowym Mistral oraz sowieckich wyrzutniach SA-7 Strela. Uzbrojenie Zjednoczonych Emiratów Arabskich również pochodzi z wielu krajów. Wśród pojazdów armii ZEA najwięcej jest amerykańskich Oshkosh M-ATV oraz rosyjskich BMP-3. Artyleria również ma wielu dostawców, a najwięcej jest w ZEA dział M109 A3 SPG z USA. Obrona p-lot. oparta jest na działkach Panhard M3-VDA kal. 20mm z Francji. ZEA nie posiada dział ani raket p-panc, jako, że wojska pancerne i lotnicze odpowiadają za niszczenie jednostek pancernych wroga. Emirat Bahrajnu posiada wozy bojowe z Francji (Panhard M3) i amerykańskie M113. Baterie artyleryjskie są amerykańskie (M-198), podobnie jak broń p-panc. (BGM-71C TOW), podczas gdy sprzęt p-lot. to szwedzkie lekkie wyrzutnie RBS 70. Jednostki wojskowe Kataru posiadają bardzo dużo różnych pojazdów, najwięcej modeli francuskich typów AMX i Renault. W artylerii katarskiej na wyposażeniu są obecne południowoafrykańskie haubice G5 kal. 155mm, oraz brytyjskie moździerce. Broń p-panc. zapewnia francuski koncern MBDA (wyrzutnie MILAN). Francja również zaopatruje Katar w systemy p-lot. (MBDA Mistral). Ostatnie z państw tego obszaru, Kuwejt, ma w posiadaniu wiele wozów opancerzonych, przede wszystkim brytyjskie Desert Warrior i sowieckie BMP-3. Rolę lżejszych pojazdów odgrywiają amerykańskie HMMWV. Artyleria Kuwejtu bazuje na chińskich haubicach samobieżnych PLZ-45 i amerykańskich M-109. Z ZSRR jest też sprzęt p-lot. i p-panc. tego emiratu.

Uzbrojenie państw muzułmańskich Turkiestanu wywodzi się z ZSRS. Jedyne siły specjalne mogą tam korzystać z zagranicznych modeli broni strzeleckiej. Wśród wozów bojowych dominują BMP-1, 2 lub rzadziej 3. Transportery opancerzone to najczęściej BTR-60, 70, 80, GAZ-2330, BRDM-2 i

MT-LB. Tak samo jest z samochodami. Bardziej różnorodnie są pojazdy lżejsze Azerbejdżanu, który odróżnieniu od pozostałych, postawił na turecki Otokar Cobra i brytyjski Landrover Defender. Broń raketowa również pamięta ZSRS, najczęściej rolę rakiet balistycznych pełnią OTR-21 Toczka, ale posiadają je tylko Azerbejdżan i Kazachstan. Artyleria raketowa to bardzo popularna broń w byłym ZSRS. Państwa tu omawiane odziedziczyły wiele zestawów, głównie BM-21 Grad i BM-27 Uragan. Jedynie Kazachstan zainwestował i stworzył wspólnie z Izraelem wyrzutnie Naiza, a Azerbejdżan kupił zestawy tureckie T-122 Sakarya i izraelskie LAR-160. Klasyczna artyleria krajów byłego ZSRR to najczęściej sowieckie działa D-30 kal. 122 mm i D-20, D-1 oraz 2A65 kal. 152 mm uzupełnione zestawami moździerzy PM-38 oraz artylerią samobieźną 2S9 Nona, 2S1 Gvozdika, SO-152, czy 2S7 Pion. Jedynie Azerbejdżan wprowadził na szerszą skalę nowsze rodzaje artylerii, np. tureckie haubice samobieżne T-155 Firtina. Obrona p-lot również oparta jest na sprzęcie sowieckim: działek ZSU-23 i AZP S-60 różnych wariantów, oraz zestawów S-125 Newa/Peczora, 2K12 Kub, 9K33 Osa, czy 9K35 Strela, a podstawowa broń p-panc. to RPG-7, albo 9K111 Fagot, albo 9M113 Konkurs.

Na obszarze Azji Południowo-Zachodniej, największą armię posiada Irak, toczący wojnę z ISIS. Armia iracka posiada zarówno wyposażenie nowe, głównie amerykańskie, jak i odziedziczone po armii byłego dyktatora. Wśród broni p-panc. najwięcej jest jugosłowiańskich wyrzutni M79 oraz sowieckich RPG-7, p-lot. – rosyjskich zestawów SA-16, S-60 i amerykańskich AN/TWQ-1 Avenger. Wśród lekkich pojazdów dominują amerykańskie HMMWV i ukraińskie ciężarówki KrAZ. Bojowe wozy piechoty to sowieckie BMP-1, a transportery opancerzone to w Iraku najczęściej amerykańskie ILAV Badger i M113A2, rzadziej sowieckie MT-LB. Wśród artylerii raketowej Irak posiada rosyjskie TOS-1 i sowieckie BM-21, a haubice samobieżne pochodzą głównie z Chin (Type 83), ale także z USA (M109). Resztę artylerii stanowią działa M198 z USA, rzadziej austriackie GHN45 i inne. Sąsiedni Iran ma bogate wyposażenie, w dużej mierze produkowane lokalnie. Bronią p-panc. są irańskie zestawy raketowe Toophan i sowieckie RPG-29. W piechocie zmechanizowanej służą rosyjskie BMP-2 i amerykańskie M113, ale także wiele innych modeli. Główny samochód terenowy to irański Safir. Iran produkuje też wszystkie modele moździerzy na wyposażeniu piechoty, np. Razm i Vafa. Artyleria posiada wyrzutnie raketowe Farj 1 irańskiej produkcji na licencji chińskiej, oraz wiele różnych haubic, z których najwięcej jest M1954 produkcji ZSRS. Broń p-lot też jest głównie produkcji sowieckiej. Są to zestawy raketowe S-200 oraz działka ZSU-23-4. Sąsiedni Afganistan ma bardzo różnorodne wyposażenie armii, pochodzące zarówno z ZSRS (transportery opancerzone BMP-1 i 2, wyrzutnie raketowe BM-21 Grad, działka p-lot ZSU-23-4 i ZU-23-2 oraz ZPU-4, haubice D-30, M-46),(Giustozzi 2007) jak i z Zachodu (transportery amerykańskie M113A2, oraz wozy bojowe M1117, MaxxPro i samochody HMMWV, haubice M114). Ciekawostką jest, że niektóre jednostki wprowadziły na stan polskie

karabiny wz. 1996 Beryl, choć główną bronią na długie lata będzie amerykański M16. Bogate ciężkie uzbrojenie jest na stanie armii Pakistanu. Wśród pojazdów bojowych dominują amerykańskie M113, oraz dużo mniej licznie występujące M901 ITV, Cougar i M88A1 ARV. Z Wielkiej Brytanii Pakistan zakupił pojazdy Ferret AFV, z Turcji pojazdy Otokar Akrep i Otokar Cobra, z ChRL wozy WZ551, Type 63, a z dawnego ZSRR PT-76, BTR-70 i 80 oraz BRDM-2. Pakistan ma również kilka polsko-czechosłowackich transporterów OT-64 SKOT. Wojska artyleryjskie Pakistanu są wyposażone w haubice M110, M109 (A2 i A5), oraz M7 Priest produkcji amerykańskiej, a także chińskie NORINCO SH1. Artyleria raketowa to przede wszystkim wyprodukowane w Pakistanie na chińskiej licencji wyrzutnie Azar (Type 83), rodzime KRL 122 i chińskie A-100E. Lekka artyleria tego kraju ma także na wyposażeniu wiele rodzajów armat i haubic: amerykańskie M115, M198, M114, M59, M101, tureckie MKEK Panter, Chińskie Type-54, 56, 59, 60 i produkcji ZSRR – działa D-30. Pakistan ma też dużo brytyjskich dział Ordnance QF 25-pounder. Pakistańska artyleria p-panc oparta jest na modelach amerykańskich: BGM-71, TOW-2A, TOW-2RF, dział M40, chińsko-pakistańskich systemów raketowych Bakhtar-Shikan, radzieckich AT-11 Sniper, a także pochodzących z Europy Zachodniej systemów Cobra i MILAN. Duży jest też zasób artylerii p-lot w armii pakistańskiej. Rakiety ziemia-powietrze to francuskie Crotale i włoskie Aspide-2000 oraz Spada-2000, a także chińskie FM-90. Osobiste lekkie systemy raketowe (MANPADS) do zwalczania celów powietrznych są głównie produkcji rodzimej (system Anza I, II i III). Do tego Pakistan posiada chińskie HN-5A, francuskie zestawy Mistral, szwedzkie – RBS 70 i amerykańskie FIM-92 Stinger. Działka p-lot w Pakistanie to przeważnie stare sowieckie ZPU, ale także chińskie działka Type 55/Type 65 i nowsze PG99, a także szwajcarskie Oerlikon działko podwójne kal. 35 mm i działka szwedzkie – Bofors, kal. 40 mm. Nie wolno także zapominać, że Pakistan posiada arsenał jądrowy, jednak jako broń niekonwencjonalna, jest on wyjęty spod tematyki niniejszego opracowania.

Spośród muzułmańskich krajów Azji Pd-Wsch., ciężkiego sprzętu nie posiadają Malediwy. Z kolei Bangladesz jest największym poza Rosją dysponentem rosyjskich wozów opancerzonych: MT-LB, BTR-80 i BTR-82A. Artyleria samobieżna Bangladeszu oparta jest na serbskich zestawach Nora B-52 i baterii raketowej WS-22 produkcji chińskiej. Do obrony przeciwlotniczej używa się tam chińskich zestawów FM-90 i FN-16, a w broni p-panc. dominują rosyjskie Metis-M i chińskie PF-98. Małe, acz bogate Brunei, posiada pojazdy bojowe w niewielkich ilościach. Są to francuskie VAB i indonezyjskie Anoa, a także starsze brytyjskie konstrukcje: FV105 Sultan i FV106 Samson. Artyleria również jest pochodzenia brytyjskiego i stanowią ją działa L118 i moździerz L16. Malezja posiada całkiem spory arsenał wozów bojowych. Najliczniej występują niemieckie Condor APC. Malezja produkuje wspólnie z Turcją i Tajlandią ACV 300 Adnan, AV8 Gembita i AV4. Dodać do tego należy belgijskie wozy SIMBAS, południowokoreańskie K-200 KIFV, hiszpańskie

URO VAMTAC, szwedzkie Bandvagn 206 i brytyjskie Alvis Stormer. Artyleria malezyjska jest mniej różnorodna. Podstawą jest tam włoskie działo OTO Melara Mod.56. Z Europy pochodzą jeszcze działa VSEL FH-70. Na stanie znajdują się także południowoafrykańskie działa Denel G5 i amerykańskie M109. Artyleria raketowa zakupiona została z Brazylii – system Astros II. Obrona p-lot. oparta jest na lekkich zestawach brytyjskich Rapier, Startreak i Starburst, chińskich FN-6, sowieckich 9K38 Igła i pakistańskich Anza, a także działka szwedzkie Bofors 40 mm i szwajcarskie Oerlikon 35 mm. Bardzo bogaty arsenał ma także Indonezja. Bronią p-panc. są tam rosyjskie wyrzutnie 9K115-2 Metis, szwedzkie MBT LAW, chińskie PF-89 i PF-98, hiszpańskie C90-CR, francuskie LRAC F1, amerykańskie FGM-148 Javelin i stare jugosłowiańskie M80 Zolja. Indonezyjska armia posiada także szeroką gamę broni p-lot, a wśród nich: francuskie zestawy Mistral, szwedzkie RBS 70, chińskie QW-1 Vanguard, polskie zestawy Grom i brytyjskie rakiety Rapier. Indonezja produkuje swoje rodzime wozy bojowe Pindad Badak, Komodo i Anoa. Oprócz nich różne jednostki indonezyjskie posiadają także wozy niemieckie Marder, amerykańskie M113, Cadillac Gage Commando, brytyjskie Alvis Stormer, francuskie AMX-VCI i Vehicule de l'Avant Blinde oraz Renault Sherpa 2, południowokoreańskie Doosan DST Tarantula, chińskie WZ551, południowoafrykańskie Casspir, australijskie Bushmaster PMV, a także sowieckie BTR-40. Artyleria indonezyjska wyposażona jest głównie w wyprodukowane przez indonezyjską korporację PTDI wyrzutnie raketowe Rhan 122 i NDL-40. Do tego podobnie jak Malezja, znajdują się tu wyrzutnie brazylijskie Astros II. Armatohaubice samobieżne francuskiej produkcji CAESAR oraz działa koreańskie KH-179 i singapurskie FH-2000. Starsze modele to amerykańskie M101 i jugosłowiańskie działa górskie M48. Dość słabo wyposażona jest obrona p-lot. Indonezji. Podstawą jest tu szwajcarskie sprzężone działo Oerlikon 35 mm, oraz sowieckie działa ZU-23-2 i AZP S-60 oraz szwedzkie działka Bofors 40 mm.

Uzbrojenie lotnictwa

Sily powietrzne państw muzułmańskich przeważnie uzależnione są od dostaw sprzętu zagranicznego. Rozwinięte lotnictwo posiadają zatem jedynie bogatsze państwa muzułmańskie. Tabela 3 przedstawia zbiorczo wielkość lotnictwa poszczególnych państw.¹²

Zaangażowanie państw obszaru lewantyńskiego w rozmaite akcje bojowe przeciwko ISIS wymaga wyposażenia lotnictw tych państw w bardzo dobry sprzęt. Dlatego kraje te posiadają dużo lepsze lotnictwo niż nie jedno państwo europejskie. Jordania na przykład posiada silne lotnictwo liczące ponad 450 maszyn, głównie amerykańskich i francuskich. Funkcje bojowe pełnią

¹² The World Air Forces – 2014, <http://www.flightglobal.com/blogs/the-dewline/2013/12/free-download-world-air-forces-directory-2014/>, dostęp: sierpień 2015.

Tab. 3: Samoloty i śmigłowce bojowe lotnictw państw muzułmańskich

PANSTWO	MASZYNA	LICZBA	RODZAJ	POCHODZENIE
Afganistan	EMB 314 A-29	10	CAS	Brazylia
	Mi-35	7	Śmigłowiec szturmowy	Rosja
	MD 530F	18	Śmigłowiec zwiadowczy	USA
Arabia Saudyjska	F-15SA	84	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	F-15E	64	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	F-15D	16	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	F-15C	64	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	Eurofighter Typhoon	48	Myśliwiec wielozadaniowy	Wlk. Brytania
	Panavia Tornado IDS	80	CAS	Wlk. Brytania
	AH-64 Apache D	82	Śmigłowiec szturmowy	USA
Bell 406	13	Śmigłowiec zwiadowczy	USA	
Azerbejdżan	MiG-29	13	Myśliwiec	Rosja
	MiG-21	5	Myśliwiec	ZSRR
	Su-25	11	CAS	Rosja
	Mi-24	18	Śmigłowiec szturmowy	Rosja
Bahrajn	F-16C	17	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	F-5E	8	Myśliwiec	USA
	AH-1 Cobra	8	Śmigłowiec szturmowy	USA
Bangladesz	MiG-29	8	Myśliwiec	ZSRR
	Chengdu J-7	37	Myśliwiec	ChRL
Indonezja	F-16 A/C	12	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	F-5	6	Myśliwiec	USA
	BAe Hawk 209	15	Myśliwiec wielozadaniowy	Wlk. Brytania
	Su-30MK2	11	Myśliwiec wielozadaniowy	Rosja
	Su-27SKM	5	Myśliwiec	Rosja
	EMB 314	8	CAS	Brazylia
	AH-64D Apache	8	Śmigłowiec szturmowy	USA
Mi-35	5	Śmigłowiec szturmowy	Rosja	
Irak	F-16D	3	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	F-16C	4	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	Su-25	12	CAS	ZSRR
	Mi-35	6	Śmigłowiec szturmowy	Rosja
	Mi-28	13	Śmigłowiec szturmowy	ZSRR
	SA 342 Gazelle	6	Śmigłowiec szturmowy	Francja
	Bell 407	30	Śmigłowiec zwiadowczy	USA
Iran	Saeqeh	6	Myśliwiec	Iran
	Mirage F1	24	Myśliwiec	Francja
	MiG-29A	30	Myśliwiec	ZSRR
	Chengdu J-7	20	Myśliwiec	ChRL
	F-14 Tomcat	44	Myśliwiec	USA
	F-5 Tiger II	60	Myśliwiec	USA
	F-4 Phantom II	68	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	Azarakhsh	36	CAS	Iran
	Su-25	6	CAS	ZSRR
	Su-24	30	CAS	ZSRR
	Bell AH-1J Sea Cobra	50	Śmigłowiec szturmowy	USA
Toophan 1	10	Śmigłowiec szturmowy	Iran	
Toophan 2	1	Śmigłowiec szturmowy	Iran	
Jemen ¹³	MiG-29SMT/UBT	~5	Myśliwiec	Rosja
	MiG-21bis/MF/UM	~4	Myśliwiec	ZSRR
	F-5E/F	~3	Myśliwiec	USA
	Su-22M	~3	CAS	ZSRR
	Mi-24D	~8	Śmigłowiec szturmowy	ZSRR
Jordania	F-16A	32	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	F-5E	29	Myśliwiec	USA
	AT-802	6	CAS	USA
	CASA AC-235	2	CAS	Hiszpania
	Bell AH-1F	49	Śmigłowiec szturmowy	USA
	UH-60 Black Hawk	10	Śmigłowiec szturmowy	USA

¹³ Dane szacunkowe z sierpnia 2015.

**Wilczyński, P. L., Uzbrojenie armii państw muzułmańskich i ich przemysł zbrojeniowy.
Część II - Azja i Balkany, Przegląd Geopolityczny, 17, 2016, s. 100-132.**

Katar	Mirage 2000 5EDA	9	Myśliwiec	Francja
	Alpha Jet	6	CAS	Francja, Niemcy
Kazachstan	MiG-31	29	Myśliwiec	Rosja
	Su-30SM	4	Myśliwiec wielozadaniowy	Rosja
	MiG-29	39	Myśliwiec	Rosja
	MiG-27	12	Myśliwiec	Rosja
	Su-27	13	Myśliwiec	Rosja
	Su-25	14	CAS	Rosja
	Su-24	25	CAS	ZSRR
	MiG-23	3	Myśliwiec	ZSRR
Mi-24	18	Śmigłowiec szturmowy	Rosja	
Kirgizja	Mi-24	4	Śmigłowiec szturmowy	Rosja
	Mi-8	8	Śmigłowiec wielozadaniowy	ZSRR
Kuwejt	F/A-18	27	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	AH-64 Apache D	16	Śmigłowiec szturmowy	USA
Liban	Cessna 208	3	CAS	USA
	Hawker Hunter	3	Myśliwiec	Wlk. Brytania
	SA 341 Gazelle	7	Śmigłowiec szturmowy	Francja
Malezja	Su-30 MKM	18	Myśliwiec wielozadaniowy	Rosja
	F/A-18B Hornet	8	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	MiG-29N	12	Myśliwiec	ZSRR
	BAe Hawk 108/208	20	Myśliwiec wielozadaniowy	Wlk. Brytania
	F-5 Tiger II	18	Myśliwiec	USA
	Agusta A109	9	Śmigłowiec wielozadaniowy	Włochy
	Westland Lynx	6	Śmigłowiec wielozadaniowy	Wlk. Brytania
Oman	F-16D	12	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	BAe Hawk 203	11	Myśliwiec	Wlk. Brytania
	Westland Super Lynx	15	Śmigłowiec szturmowy	Wlk. Brytania
Pakistan	JF-17	59	Myśliwiec wielozadaniowy	Pakistan/ChRL
	F-16 C/D	18	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	F-16 A/B	58	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	F-7P	185	Myśliwiec	ChRL
	Mirage 5	82	CAS	Francja
	Mirage III	75	Myśliwiec wielozadaniowy	Francja
	Bell AH-1F/S Cobra	51	Śmigłowiec szturmowy	USA
Syria	MiG-29B	~40	Myśliwiec	Rosja
	MiG-25	~30	Myśliwiec	Rosja
	MiG-23	~130	Myśliwiec	ZSRR
	MiG-21	~140	Myśliwiec	ZSRR
	Su-24	~20	CAS	ZSRR
	Su-22	~50	CAS	ZSRR
	Mi-24D	~30	Śmigłowiec szturmowy	Rosja
	SA 342 Gazelle	~30	Śmigłowiec szturmowy	Francja
	Mi-2	~20	Śmigłowiec wielozadaniowy	Polska
Tadżykistan	MiG-29A/UB	24	Myśliwiec	Rosja
	Su-25	43	CAS	Rosja
	Mi-24	10	Śmigłowiec szturmowy	Rosja
	Mi-8	8	Śmigłowiec wielozadaniowy	ZSRR
Turcja	F-16D	57	Myśliwiec wielozadaniowy	USA, Turcja
	F-16C	179	Myśliwiec wielozadaniowy	USA, Turcja
	F-4E Terminator	47	Myśliwiec	USA, Izrael
Turkmenia	Mi-24	4	Śmigłowiec szturmowy	Rosja
	Mi-8	11	Śmigłowiec wielozadaniowy	ZSRR
Uzbekistan	MiG-29	39	Myśliwiec	Rosja
	Su-27	30	Myśliwiec	Rosja
	Su-25	20	CAS	Rosja
	Mi-24	25	Śmigłowiec szturmowy	Rosja
	Mi-8	40	Śmigłowiec wielozadaniowy	ZSRR
ZEA	F-16E/F	79	Myśliwiec wielozadaniowy	USA
	Mirage D 2000	68	Myśliwiec	Francja
	AH-64 Apache D	28	Śmigłowiec szturmowy	USA
	UH-60 Black hawk	28	Śmigłowiec szturmowy	USA

Źródło: opracowanie własne na podst. zebranych danych z różnych baz

między innymi myśliwce F-16 oraz śmigłowce Bell AH-1 Cobra. Ze względu na wysoki poziom zabezpieczenia informacyjnego na wszystko co dotyczy spraw wojskowych związanych z Syryjskimi Arabskimi Siłami Powietrznymi obecny ich stan jest nadal w dużej mierze nieznany, dlatego podawane są jedynie dane szacunkowe. Mimo wszystko, syryjskie lotnictwo posiada od 300 do 600 maszyn w różnym stanie technicznym, głównie pochodzenia sowieckiego/rosyjskiego. Sąsiedni Liban ma dużo mniejsze lotnictwo złożone z około 70 sprawnych maszyn, przeważnie amerykańskich, ale także brytyjskich i francuskich. Turcja z kolei, jako mocarstwo regionalne posiada najsilniejsze lotnictwo w omawianym obszarze z 668 samolotami i helikopterami. Są to maszyny rodzimej produkcji na licencjach, lub z kilku innych krajów, jak Korea Płd., Niemcy, Hiszpania, czy USA. Albańskie lotnictwo niegdyś posiadało samoloty bojowe, głównie chińskie, lecz od 2005 roku, wszystkie ze względu na wiek zostały wycofane. Kraj ten ma w posiadaniu obecnie jedynie helikoptery, z których żaden nie służy bojowo, lecz są to maszyny transportowe i ogólnoużytkowe, głównie produkcji włoskiej i niemieckiej. Kosowo nie posiada lotnictwa.

Największą siłą powietrzną na Półwyspie Arabskim jest lotnictwo Arabii Saudyjskiej z 522 maszynami. Funkcję bojową pełnią tam głównie różne myśliwce amerykańskie i brytyjskie. Lotnictwo Jemenu jest w bardzo złym stanie technicznym, choć dość liczne. Przyczyną jest trwająca wojna domowa i brak funduszy, oraz wiek maszyn. Większość z nich pochodzi z ZSRS/Rosji. Dane dotyczące Jemenu ze względu na wojnę są szacunkowe. Liczne jest lotnictwo Omanu, liczące prawie 250 maszyn, głównie brytyjskich, amerykańskich i włoskich. Liczniejsze jest lotnictwo ZEA, które posiada prawie 370 maszyn, z których niemal połowa pochodzi z USA, a większość pozostałych z Francji. Lotnictwo Bahrajnu liczy ponad 100 maszyn, głównie amerykańskich. Emirat Kataru ma nieco mniejsze lotnictwo liczące 76 maszyn, przeważnie francuskich. Niemal setkę ma za to Kuwejt, który oparł swe lotnictwo głównie na maszynach amerykańskich.

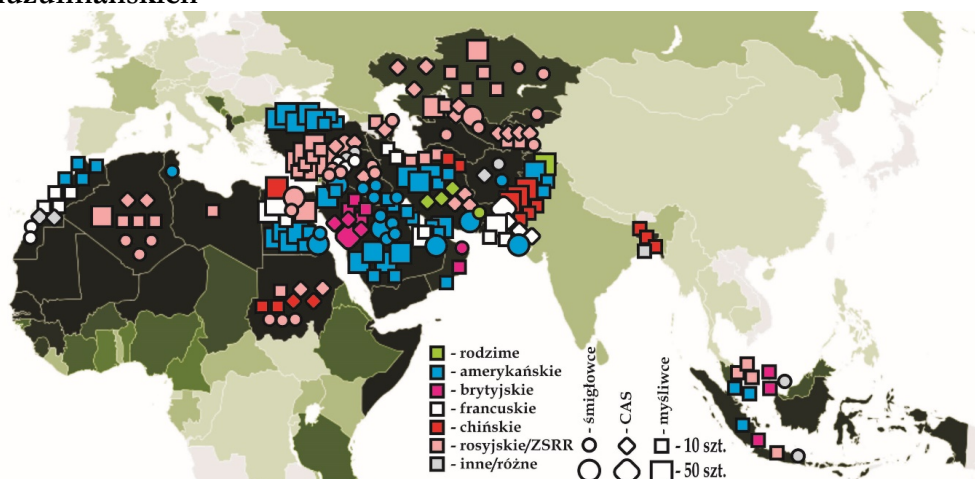
W obszarze byłego ZSRS, kraje muzułmańskie odziedziczyły głównie maszyny produkcji sowieckiej, których modele niekiedy wciąż produkowane są w Rosji. Lotnictwo Azerbejdżanu, obecnie w sile ponad 300 samolotów i śmigłowców. Nieco mniejsze jest lotnictwo Kazachstanu – 238 maszyn i Uzbekistanu - 165. Turkmenia posiada tylko 90 maszyn. Bardzo słabe jest zaś lotnictwo Kirgizji – 15 maszyn, i Tadżykistanu – 20.

Lotnictwo Iraku jest obecnie odtwarzane. Mimo to liczy już 279 maszyn, głównie amerykańskich i rosyjskich. Bardzo prężnie rozwija się lotnictwo Iranu. Posada aż 401 maszyn bojowych oraz 461 samolotów i śmigłowców treningowych, transportowych i innych. Większość tego sprzętu jest pochodzenia amerykańskiego z lat 80 i 90 XX wieku. Obecnie Iran rozwija własne konstrukcje. Afganistan odtwarza swoje lotnictwo i obecnie posiada ponad 100 maszyn głównie używanych sprzedanych przez Rosję. Coraz częściej jednak kupuje także konstrukcje amerykańskie i brazylijskie. Bardzo

rozbudowane siły powietrzne posiada Pakistan, który ma arsenał ponad 1100 maszyn w lotnictwie, różnorodnej produkcji, najczęściej chińskiej, amerykańskiej, francuskiej, ale także rodzimej.

Spośród krajów Azji Pd.-Wsch. Malediwy posiadają jedynie dwa śmigłowce ratunkowe. Dużo większy Bangladesz posiada niespełna 200 maszyn, głównie chińskich i rosyjskich/ZSRR. Malezyjskie lotnictwo posiada nowoczesne maszyny z różnych krajów, głównie z Rosji i Wielkiej Brytanii również w liczbie około 200. Sultanat Brunei posiada 37 maszyn w lotnictwie, lecz żadna z nich nie jest przeznaczona do celów bojowych. Sultan planuje zakupić jednak myśliwce brytyjskie. Ostatni kraj regionu, czyli Indonezja, posiada 237 maszyn, z czego większość dość nowoczesna, ale z bardzo wielu krajów, niektóre produkowane lokalnie (ryc. 3).

Ryc. 3: Pochodzenie samolotów bojowych w lotnictwie państw muzułmańskich

Źródło: Wilczyński, P. L., 2016, op. cit.

Wyposażenie marynarki

Flotę z oczywistych względów posiadają jedynie państwa nadmorskie. Nie wszystkie jednak stać na nowoczesne okręty. Wiele z państw posiada jedynie łodzie patrolowe. Stwarza to dla nich zagrożenie, jednak profesjonalny sprzęt wojskowy jest bardzo drogi, nic więc dziwnego, że flotę zbudowały tylko największe państwa. Tab. 4 przedstawia wielkość flot poszczególnych krajów.

Tab. 4: Wielkość flot pełnomorskich państw muzułmańskich

Miejsce	PANSTWO	Fregaty i inne cięższe okręty	Korwety	Okręty podwodne	Okręty desantowe	Okręty, łodzie patrolowe i kutry raketowe
1	Turcja	16	8	13	29	97
2	Iran	5	3	37	12	129
3	Indonezja	6	26	2	28	65
4	Egipt	13	4	4	17	81
5	Bangladesz	7	6	2	15	33
6	Pakistan	10	0	6	0	46
7	Malezja	4	6	2	2	41
8	ZEA	0	11	0	7	34
9	Algieria	3	6	4	3	20
10	Maroko	6	1	0	3	22
11	Arabia Saud.	7	4	0	0	9
12	Syria	2	0	0	3	44
13	Liban	0	0	0	2	65
14	Brunei	0	0	0	4	48
15	Tunezja	0	0	0	1	41
16	Oman	0	5	0	2	8
17	Jemen	0	2	0	1	23
18	Bahrajn	1	0	0	0	25
19	Senegal	0	0	0	2	24
20	Kuwejt	0	0	0	0	33
21	Albania	0	0	0	0	28
22	Jordania	0	0	0	0	27
23	Sierra Leone	0	0	0	3	7
24	Irak	0	0	0	0	21
25	Dżibuti	0	0	0	1	16
26	Libia	1	0	0	2	1
27	Malediwy	0	0	0	1	14
28	Katar	0	0	0	1	11
29	Somalia	0	0	0	1	11
30	Gambia	0	0	0	0	7
31	Mauretania	0	0	0	0	5
32	Sudan	0	0	0	0	2
33	Komory	0	0	0	0	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych danych z różnych baz. **Uszeregowanie** własne na podstawie szacunku potencjału bojowego.

Marynarka Jordanii jest niewielka, gdyż państwo to posiada tylko niewielki dostęp do Morza Czerwonego. Działa też niewielka jednostka na Morzu Martwym. Składa się wyłącznie z lekkich łodzi patrolowych bądź patrolowo-desantowych, głównie rodzimej produkcji, ale także m. in. brytyjskich, chińskich i amerykańskich. Marynarka syryjska oparta jest o dwie

fregaty sowieckie klasy Petya III, z okrętem flagowym „Al-Assari” na czele. We flocie służą także okręty patrolowe, z których większość pochodzi z ZSRS i Iranu, a niewielka część jest rodzimej produkcji. Syria posiada także trzy polskiej produkcji okręty desantowe. Liban z kolei nie ma ciężkich okrętów, ale znaczną ilość lżejszych jednostek głównie produkcji brytyjskiej i z ZEA. Największa flota przedstawianego w tym akapicie obszaru należy do Turcji i liczy 212 okrętów, bez mniejszych jednostek pomocniczych. Flagowym jest fregata klasy Oliver Hazard Perry TCG „Gaziantep”. Połowa tureckich fregat pochodzi z USA, starsza połowa zaś z Niemiec. Francja jest głównym dostawcą tureckich korwet, choć kraj ten rozpoczął budowę własnych klasy Ada w Stambule. Turcja buduje na licencji własne okręty podwodne. Są to wzorowane na niemieckich Typ-209/1200 okręty klasy Atilaj, Typ-209T1/1400 klasy Preveze, Typ-209T2/1400 klasy Gür. Oprócz tego Turcja posiada wiele klas mniejszych okrętów, co daje jej miejsce w czołówce spośród flot krajów muzułmańskich. Niewielką flotę, złożoną z 31 okrętów, głównie lekkich okrętów patrolowych posiada Albania. Są to jednostki starsze, głównie włoskiej i amerykańskiej produkcji (Wertheim 2005).

Flota Arabii Saudyjskiej składa się głównie z amerykańskich fregat i korwet, brytyjskich trałowców oraz francuskich okrętów pomocniczych. Łącznie wielkość floty Arabii Saudyjskiej nie jest tak imponująca jak na tak bogaty kraj, gdyż posiada on tylko 27 okrętów. Jemen aktywnie wykorzystuje swoją flotę w Zat. Adeńskiej w walce z somalijskimi piratami. Do tego celu używa dwóch korwet sowieckich klasy Tarantul-I oraz ponad dwudziestu mniejszych jednostek. Marynarka Omanu również oparta jest na korwetach i okrętach patrolowych. Skupiają się na ochronie statków w Cieśninie Ormuz. Większość jednostek dla tego kraju wyprodukowały stocznie brytyjskie. Dość dobrze wyposażona jest marynarka ZEA posiadająca prawie 80 okrętów. Głównie pochodzą one ze stoczni krajów europejskich. Mały Bahrajn posiada okręt flagowy RBNS „Sabha” – fregatę klasy Oliver Hazard Perry. Do tego wyspę ochrania wiele mniejszych okrętów głównie ze stoczni brytyjskich. Sąsiedni Katar ma dużo mniejszą flotę, wyłącznie małych jednostek produkcji brytyjskiej. Łącznie jest ich 12 okrętów i wiele małych łodzi. Kuwejt z kolei postawił na wielość małych okrętów, których liczba (33) znacznie przekracza potrzeby kraju. Kraj ten posiada łącznie ponad 100 jednostek, głównie niewielkich łodzi motorowych sprowadzanych z Europy Zachodniej.

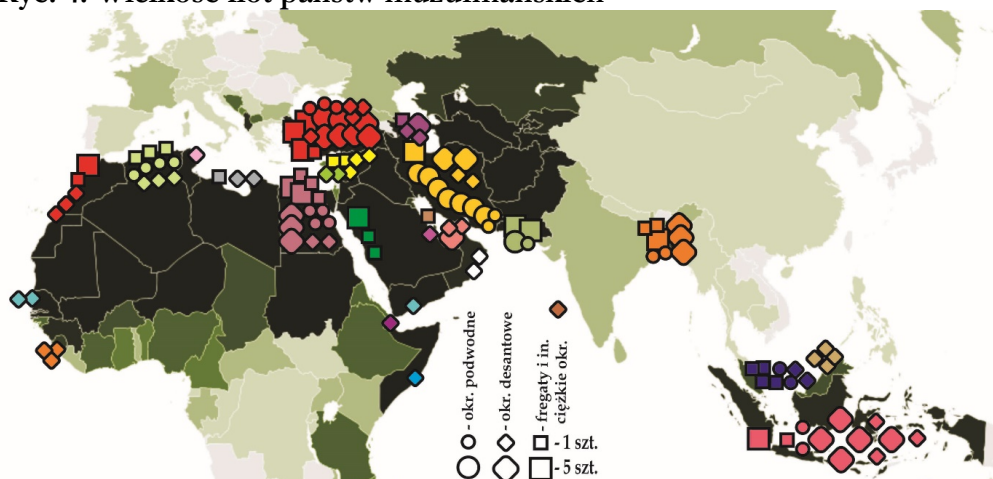
Floty państw muzułmańskich byłego ZSRR oparte są jedynie na małych okrętach i łodziach oraz operują jedynie na Morzu Kaspijskim. Jedynie Azerbejdżan odziedziczył z byłego ZSRS fregatę klasy Petya, będącą największym okrętem wojennym na tym zamkniętym akwenie. Kraj ten utrzymuje również 6 statków desantowych klasy Północny, wyprodukowanych w Gdyni.

Marynarka Iraku nie ucierpiała bardzo w czasie ostatnich wojen. Obecnie liczy 88 niedużych okrętów i łodzi głównie amerykańskiej i chińskiej

produkcji. Iran ma potężną flotę złożoną głównie z małych jednostek produkcji chińskiej, północnokoreańskiej lub rodzimej. Łącznie jest ich 231. Afganistan nie ma dostępu do morza, więc floty nie posiada, zaś Pakistan ma nowoczesną marynarkę z 63 okrętami. Są to przeważnie jednostki rodzimej produkcji uzupełnione o okręty zachodnie i chińskie

Morskie państwo Malediwy posiada sporą flotę złożoną z 18 okrętów, głównie małych jednostek patrolowych pochodzenia brytyjskiego i indyjskiego. Dość dużą flotę (aktualnie równe 100 jednostek) posiada Bangladesz dysponujący jednakże dość przestarzałymi okrętami, przeważnie produkcji chińskiej, ale także rodzimej oraz zagranicznych producentów: USA, Singapuru, Wlk. Brytanii i Korei Południowej. Tylko mniejsze jednostki produkuje się w krajowych stoczniach. Malezja z kolei ma mniejszą flotę, złożoną z 68 okrętów, ale nowocześniejszą, częściowo zakupioną na Zachodzie, częściowo zaś produkowaną we własnej stoczni. Wśród głównych dostawców dla floty malezyjskiej znajdują się Niemcy, Francja i Włochy. Sultanat Brunei posiada aż 60 okrętów, wyłącznie niewielkich, poza desantowymi, ale dobrze wyposażonych. Większość pochodzi z Singapuru, a także z Niemiec i W. Brytanii. Największą w regionie jest flota indonezyjska, której liczne jednostki pochodzą głównie ze stoczni niemieckich. Spora grupa okrętów Indonezji pochodzi również z Holandii i Korei Pd. Indonezja część wyprodukowała także we własnej stoczni (Wertheim 2005, ryc. 4).

Ryc. 4: Wielkość flot państw muzułmańskich

Źródło: Wilczyński, P. L., 2016, op. cit.

Potencjał wojsk

Na potencjał bojowy składa się wiele czynników. Omówienie ich wykracza poza ramy niniejszego opracowania. Jednym z najważniejszych jest liczba żołnierzy (tab. 5). Wiele rankingów posiada skomplikowane procedury potęgowymetryczne. Są one znane również w Polsce (Sulek 2001). Na arenie

międzynarodowej jednym z popularniejszych portali zajmujących się tą tematyką jest „Global Firepower”¹⁴

Tab. 5: Personel wojskowy państw muzułmańskich

Państwo:	Siły lądowe:	Marynarka:	Lotnictwo:	Liczba żołnierzy ogółem:
Irak*	<800000	2300	14000	~800000
Pakistan	550000	31000	65000	646000
Egipt	486000	18000	30000	534000
Turcja	415000	48600	60000	523600
Iran	350000	17000	52000	419000
Indonezja	233000	74000	38000	315000
Bangladesz	260000	17000	14000	291000
Arabia Saud.	175000	50000	20000	245000
Afganistan*	196000	0	6800	202800
Maroko	175000	7800	13500	195300
Algieria	170000	6000	14000	190000
Syria*	125000	6500	40000	~171500
Liban*	129000	1000	2000	~132000
Sudan	104000	1000	13000	118000
Malezja	80000	15000	15000	110000
Jordania	90000	1000	12000	103000
ZEA	64500	2000	4000	70500
Azerbejdżan	56800	5000	7900	69700
Jemen*	55000	2000	3000	~60000
Uzbekistan	40000	0	15000	55000
Gwinea	43000	1000	1000	45000
Libia*	35000	3000	4000	~42000
Kazachstan	24000	3000	12000	39000
Tunezja	27000	4500	4000	35500
Oman	20000	4000	10000	34000
Turkmenistan	18500	500	3000	22000
Czad	19000	0	100	19100
Albania	14400	1300	3100	18800
Kuwejt	11000	2200	5000	18200
Mauretania	15000	600	300	15900
Kirgistan	15000	0	500	15500
Tadżykistan	12000	0	200	12200
Niger	12000	0	100	12100
Somalia*	12000	500	0	~12000
Katar	8500	1800	1500	11800
Senegal	10000	1500	300	11800
Burkina Faso	10600	0	600	11200
Bahrajn	6000	1800	1500	9300
Dżibuti	8000	1000	200	9200
Sierra Leone	8000	500	0	8500
Mali	7300	100**	400	7800
Brunei	1200	1900	300	3400
Kosowo	2200	0	0	2200
Gambia	1700	100	0	1800
Malediwy	500	500	20	1020
Komory	400	500	100	1000

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych danych z różnych baz.

*dane szacunkowe; państwo w trakcie konfliktu zbrojnego.

** flotyła rzeczna.

¹⁴ Global Firepower Portal, www.globalfirepower.com, dostęp: sierpień 2015.

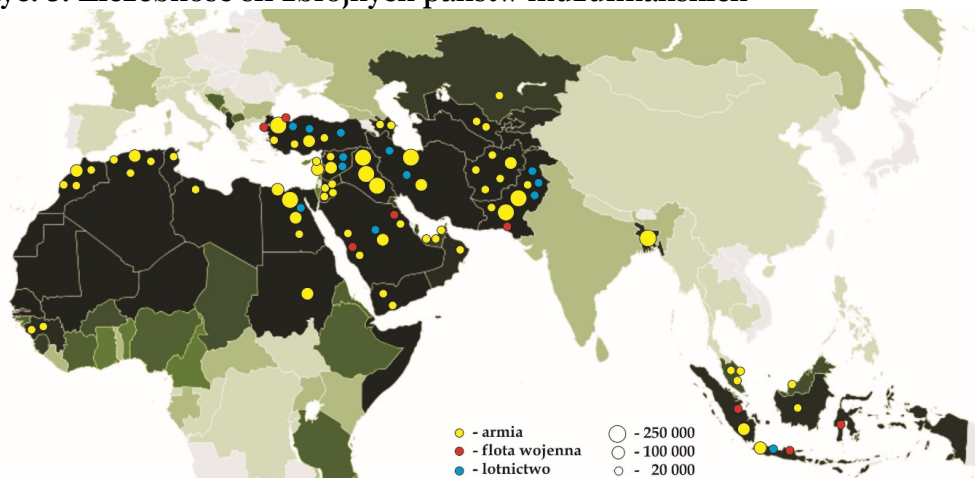
Tab. 6: Ranking potencjału bojowego państw muzułmańskich Azji i Bałkanów w pierwszej 50-tce wg portalu Global Firepower

Miejsce w świecie	Państwo ¹⁵
10.	Turcja
12.	Indonezja
17.	Pakistan
23.	Iran
28.	Arabia Saudyjska
35.	Malezja
42.	Syria
50.	Zjedn. Emiraty Arabskie

Źródło: <http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>, dostęp: sierpień 2015.

Według rankingów, najsilniejszym z państw muzułmańskich jest obecnie Turcja, rzadziej wskazuje się Indonezję. Najwięcej żołnierzy mają raczej te państwa, które aktualnie toczą wojnę, jak Irak. Największą flotą dysponuje Indonezja, jako państwo położone na wyspach. Zaś najliczniejszy personel sił powietrznych zatrudnia Pakistan (ryc. 5). Dość duży i zrównoważony potencjał posiada Egipt i Iran. Turcja i Indonezja są najsilniejszymi z omawianej grupy państw (tab. 6).

Ryc. 5: Liczebność sił zbrojnych państw muzułmańskich

Źródło: Wilczyński, P. L., 2016, op. cit.

¹⁵ Nie sklasyfikowano Iraku.

Przemysł zbrojeniowy

Albania – w Poliçan znajduje się baza wojskowa Poliçan Arsenal, produkująca dla armii albańskiej rodzimą wersję AKM o desygnacji ASH-82. Baza wojskowa Pasha Liman we Vlora posiada niewielką stocznię Vlore Naval Shipyard, gdzie buduje się okręty patrolowe.

Arabia Saudyjska – mimo, że uzurpuje mocarstwową pozycję w regionie, nie posiada rozwiniętego przemysłu zbrojeniowego jak Turcja, czy Iran. Saudi Groups, firma z siedzibą w Rijadzie produkuje jedynie opancerzone ciężarówki Al Maskak i kilka innych rodzajów podobnych pojazdów. Położone również w Rijadzie Miasteczko Nauki i Technologii Króla Abdullaha (ang. KACST) wytwarza na potrzeby armii drony Saqr. Tamże zlokalizowana Abdallah Al Faris Company for Heavy Industries produkuje dwa rodzaje bojowych wozów piechoty np. eksportowy Al Fahd. W Ad-Dammam położona jest ważna arabska fabryka AVF (Armored Vehicles & Heavy Equipment Factory), która produkuje opancerzone pojazdy terenowe Al Shibl i Twaiaq.

Azerbejdżan – produkcja zbrojeniowa Azerbejdżanu nadzorowana jest bezpośrednio przez tamtejsze ministerstwo obrony. Posiada ono sześć głównych fabryk i kilka mniejszych.¹⁶ RPE Iglim w Baku jest największym dostawcą części dla lotnictwa i stoczni. „Radiogurashdirma” również w Baku odpowiada za produkcję systemów łączności. Położona w Shirvan RPE „Neftgazavtomat” buduje części automatyczne do różnego rodzaju pojazdów używanych w Azerbejdżanie. RPE „Automatic Lines” posiada zakłady w Baku, które budują broń automatyczną, np. karabiny wielkokalibrowe Istigal, ale także na licencji karabiny AK-74M, karabiny snajperskie Yulguzag, HP-7.62 i UP-7.62. „Avia-Agregat” konstruuje części dla lotnictwa w Baku, nieopodal wspomnianego RPE Iglim. Zakład ten współpracuje z przedsiębiorstwami izraelskimi, dzięki czemu produkuje na licencji ich drony Orbiter i Aerostar. RPE „Dalga” w Baku to producent elektroniki dla okrętów wojennych. Oprócz wyżej wymienionych sześciu dużych przedsiębiorstw, w Azerbejdżanie funkcjonuje kilkanaście mniejszych zakładów. Między innymi zakłady elektromechaniczne w Terter produkują silniki do pojazdów wojskowych, a zakład „Araz” w Baku dostarcza systemów telekomunikacyjnych. Azerbejdżan dzięki współpracy powyższych zakładów buduje na licencji samochody Gyurza (lic. Toyota Hilux).

Bangladesz – w Khulnie zlokalizowana jest stocznia wojenna KSY (Khulna Shipyard), która produkuje nowoczesne korwety raketowe klasy Durjoy. Mniejsza stocznia DEW Narayanganj niedaleko Dakki produkuje mniejsze jednostki używane przez marynarkę Bangladeszu, takie jak trałowce lub holowniki.

¹⁶ Ministry of Defense Industry of Azerbaijan Republic, <http://www.mdi.gov.az/?en/content/140/>, dostęp: sierpień 2015.

Indonezja – produkuje własne karabiny Pindad SS2, pistolety Pindad P1/P2, pistolety maszynowe Pindad PM2, karabiny snajperskie Pindad SPR 1-3, maszynowe Pindad SM i granatniki Pindad SPG1 w zakładach zbrojeniowych w Bandung. Zakłady te produkują także dwa rodzaje transporterów opancerzonych oraz samochody opancerzone Komodo. PTDI, korporacja specjalizująca się w budowie samolotów (wspólnie z Hiszpanią – CN-235), produkuje również dla Indonezji artylerię rakiетową np. Rhan 122, czy NDL-40. PTDI również ma siedzibę w Bandungu. PT Pal Batam Shipbuilder w Surabaya produkuje okręty patrolowe i rozpoczął współprodukcję fregat dla azjatyckich odbiorców wspólnie ze stocznia holenderską Damen. Jest jeszcze stocznia PT Palindo na wyspie Batam produkująca również łodzie i okręty patrolowe.

Irak – w Bagdadzie znajdują się zakłady Al-Qadissiya Establishments, które produkowały w czasach dyktatury Husajna liczne modele broni strzeleckiej na licencjach. Były to karabiny Zastava M70 Tabuk, pistolety Beretta M1951 Tariq, oraz karabin snajperski Tabuk (oryginalny projekt iracki) i SVD Al-Kadeish, a także karabin maszynowy Zastava M72.

Iran – przedsiębiorstwem państwowym, podległym ministerstwu obrony jest Defense Industries Organization w Teheranie. Jego działalność była ściśle tajna do niedawna. Posiada ono kilka fabryk. Całą linię produkcyjną dla czołgów, zarówno modernizującą stare zagraniczne modele, jak i budującą nowe posiada fabryka DIO w Teheranie (Shahid Kolah Dooz Industrial Complex). Niektóre części do czołgów i wozów opancerzonych budowano także w Isfahanie (7th of Tir Industries) i Meszhedzie (Khorasan Metallurgy Industries).¹⁷ Zestawy raket p-panc. Saeghe i Toophan oraz rakiety balistyczne Fateh-110, Zelzal, Shahab-2 produkowano w fabryce Aerospace Industries Organization w Gostaresh Research Center i różne rodzaje paliwa raketowego odpowiednio w dwóch zakładach w Saman Industries Group w Lavizan (paliwa stałe) i w Parchin (paliwa płynne). Iran produkuje też nowoczesne drony oraz spadochrony w Ghods Aviation Industry w Teheranie.¹⁸ Iran Aviation Industries Organization w Teheranie buduje śmigłowce Toofan I i II, zaś Iran Aircraft Manufacturing Industrial Co. (HESA) w Shahinshahr buduje myśliwce Azarakhsh i Saekes. Różne części wyposażenia żołnierzy, jak hełmy produkuje się w fabryce Ya Makhdi. Iran wytwarza również własne okręty. Stoczniove skrzydło przemysłu zbrojeniowego wytwarza m. in. okręty patrolowe Tir-II i MIG-S 1800, eksportowane do innych krajów. Nad Morzem Kaspijskim działają zakłady STMI w Bandar-e Azazat, a nad Zat. Perską zakłady ISOICO w Bostan oraz SADRA w Bushehr, gdzie powstają irańskie okręty podwodne i fregaty.

¹⁷ Dane odtajnione przez Iran na podstawie rezolucji ONZ w sprawie kontroli proliferacji broni jądrowej: www.globalsecurity.org/wmd/world/iran/kolahdouz.htm, dostęp: sierpień 2015.

¹⁸ Ghods Aviation Industry, <http://www.globalsecurity.org/military/world/iran/ghods-aviation.htm>, dostęp: sierpień 2015.

Iran posiada najbardziej rozwinięty przemysł zbrojeniowy spośród państw muzułmańskich.¹⁹

Jordania – jedyną firmą zbrojeniową w Jordanii jest państwowa KADDB (King Abdullah Design and Development Bureau). Posiada ona zakłady zbrojeniowe w miejscowości Khalidiya 50 km od Ammanu. Modernizuje się tam czołgi i inny sprzęt, głównie zagraniczny, ale także produkuje nowe podzespoły, nowe rodzaje uzbrojenia, a także amunicję. Swoje drugie życie w postaci nowych modeli uzyskały tam czołgi Al Khalid, Al Hussain, Tariq oraz M60 Phoenix. KADDB jest również odpowiedzialna za montaż samochodów opancerzonych Nimr produkowanych w Zjednoczonych Emiratach Arabskich. Wspólnie z Koreą Południową w zakładach tych produkuje się także artylerię raketową Hanwha-70, i samodzielnie lekkie zestawy raketowe AB-19. KADDB to także fabryka samochodów terenowych dla wojska. Buduje się tam pojazdy Desert Iris, Al-Thalab LRPV, AB2 Al-Jawad, czy LTATV. Dużo materiałów pochłania eksportowa wersja zestawów rakiet p-panc. Nashab, które wzorowane są na zestawach rosyjskich (Diez 2000). Zakład wspólnie ze spółką RiverHawk Worldwide LLC, utworzył Jordan RiverHawk Shipbuilding and Support. Podmiot ten odpowiada za budowę jordańskich lekkich łodzi patrolowych dla marynarki tego kraju w porcie wojennym Akaba nad M. Czerwonym. Są to łodzie klasy Abdullah, oraz AMP-137 PB.

Kazachstan – we współpracy z Izraelem zakłady mechaniczne w Pietropawłowsku (PZTM) opracowały trzy różne systemy artyleryjskie: wyrzutnie raketowe Naiza, ciężki moździerz samobieżny Aibat oraz haubicę samobieżną Semser. Stocznia Zenit w Uralsku zaprojektowała także kutry raketowe klasy Kazakhstan, będące na stanie floty kaspijskiej tego kraju.

Liban – posiada jedną małą stocznię, firmę rodzinną – Lemco-Marine, produkującą szybkie łodzie patrolowe w mieście Halat.

Malezja – jednym z głównych przedsiębiorstw kraju jest DefTech. Produkuje on wspólnie z tureckim FNSS pojazdy opancerzone ACV-300 ale także inne z partnerami z Tajlandii. SME Ordnance produkuje na licencji karabiny Colt M4, Steyr AUG i HK 33. Malezja produkuje także okręty wojenne w Boustead Naval Shipyard położonej w Lumut w sultanacie Perak, jak fregaty klasy SGPV oraz mniejsze jednostki.

Pakistan – jedną z największych korporacji zbrojeniowych w Pakistanie jest Heavy Industries Taxila (HIT). Położone w pendzabskiej Taxili zakłady zasłynęły, dzięki współpracy z chińskim NORINCO, wyprodukowaniem czołgu Al-Khalid, w Chinach znanego jako MBT-2000. Zakłady produkują również na licencji czołgi Al-Zarrar, przerabiając i modernizując najpopularniejsze w pakistańskiej armii chińskie czołgi Type-59. Dodatkowo wyprodukowano tam na licencji inne chińskie modele – Type-69-II i Type-85-IIAP. HIT produkuje

¹⁹ Szczegóły: <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/iran/dio-sub.htm>, dostęp: sierpień 2015.

również transportery opancerzone Talha oraz Muhafiz. W Kahuta w Pendżabie znajdują się Khan Research Laboratories, w których produkowane są lekkie wyrzutnie raket Baktar-Shikan, KRL 122, czy Azar. Tu też opracowano pakistański projekt programu atomowego. W mieście Kamra położony jest PAC (Pakistański Komplex Aeronautyczny), który obecnie wspólnie z Chinami produkuje myśliwce JF-17 i broń p-lot np. wyrzutnie raket Anza. Prywatna położona w Islamabadzie firma NESCOM specjalizuje się w konstruowaniu dronów, mając już kilka modeli w sprzedaży. Pakistan posiada także stocznię wojenną Karachi Shipyard & Engineering Works, w Karaczi, gdzie konstruuje się fregaty klasy Zulfiqar, okręty podwodne klasy Khalid oraz kilka rodzajów okrętów patrolowych (Głogowski 2016).

Syria – jednym z nielicznych syryjskich zakładów zbrojeniowych jest położona w Latakii stocznia Maritime Industries Group produkująca lekkie okręty patrolowe, kopie irańskich klas Tir-II i MIG-S 1800.

Turcja – produkcja nowych czołgów Altay w Turcji należy do konsorcjum czterech tureckich korporacji, z firmą Otokar na czele.²⁰ Położona w mieście Sakarya fabryka wytwarza podwozie i układy odpowiedzialne za napęd. Za elektrykę i elektronikę czołgu odpowiada turecka firma Aselsan z Ankary.²¹ Trzecim członkiem konsorcjum jest turecki MKEK, prowadzącej produkcję w Ankarze, Kirikkale i Cankiri, który odpowiada za uzbrojenie czołgu. Główna armata czołgu wytwarzana jest w fabryce w Kirikkale, maszyny wieży czołgu w Ankarze, a karabin maszynowy w Cankiri.²² Za pancierz odpowiada z kolei Roketsan, spółka z Ankary, czwarty członek konsorcjum. Wspomniane przedsiębiorstwo Otokar produkuje również lekkie pojazdy opancerzone Akrep, Arma. Firma Aselsan odpowiada również za modernizację niemieckich czołgów Leopard 1T Volkan, a wcześniej również amerykańskich M48 Patton. Aselsan konstruuje także system p-lot. Atıglan i Zipkin. MKEK jest posiadaczem Kirikkale Arsenal Co., firmy, która na licencji produkuje MKEK HK33, podstawowy karabin armii tureckiej. Zakład ten produkuje również karabinki MKEK MPT, przeznaczone do walk w trudnych warunkach terenowych, jako bardziej odporne na uszkodzenia, różnice temperatur i inne utrudnienia pola walki. Produkuje się tam też karabiny snajperskie MKEK JNG-90, Kalekalip KNT-308 oraz granatniki T-40. Z kolei Roketsan buduje systemy artyleryjskie. Wśród najważniejszych są haubice T-122 Sakarya, haubice samobieżne T-155 Firtina i wyrzutnia raket T-300 Kasirga i J-600T Yildirim. Rakiety p-panc. Mizrak-U i Cirit to również produkcja firmy Roketsan. Turcja produkuje również na licencji samoloty myśliwskie F-16 w Ankarze w zakładach należących do Turkish Aerospace Industries (TAI). Przedsiębiorstwo to wytwarza także drony (np. TAI Anka), ale głównym

²⁰ www.otokar.com.tr, dostęp: lipiec 2015.

²¹ www.aselsan.com.tr, dostęp: lipiec 2015.

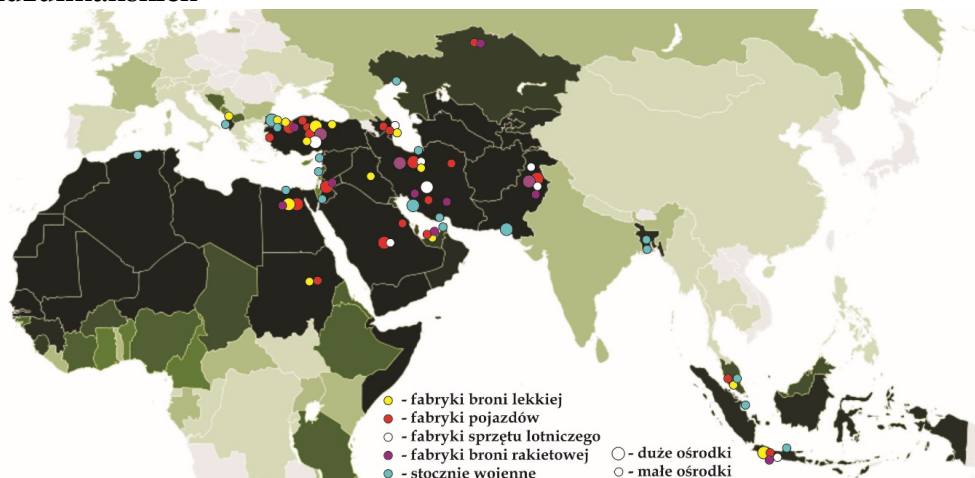
²² www.mkek.gov.tr/en/default.aspx, dostęp: lipiec 2015.

przedsięwzięciem jest współprodukcja z firmą Agusta Westland tureckich śmigłowców T129 ATAK, a dawniej produkowanie na licencji helikopterów Sikorsky T-70 oraz modernizację wszystkich niemal samolotów i helikopterów w posiadaniu tureckiego lotnictwa wojskowego. Broń ręczną, np. pistolety Sarsilmaz Kilinc 2000 produkuje także turecka firma Sarsilmaz Silaz Sanayi, której fabryka znajduje się w Düzce na wschód od Stambułu. Z kolei produkowane na licencji włoskiej Beretty pistolety Yavuz16 produkuje tureckie przedsiębiorstwo GIRSAN z fabryką w Giresun w północno-wschodniej Turcji. Kolejny producent broni, a także jej replik, stworzył dla tureckich sił zbrojnych strzelbę półautomatyczną kal. 12 mm o wyglądzie karabinu M16. Jest to strzelba MKA 1919 produkowana w Stambule przez Akdal Arms. Kolejnym bardzo ważnym producentem uzbrojenia w Turcji jest koncern FNSS Savunma Sistemleri z Ankarzy. Produkuje on różne pojazdy, jak wspólnie z malezyjskim DefTech opancerzone amfibie ACV-300. FNSS produkuje także opancerzone pojazdy inżynieryjne FNSS Kunduz/AZMiM i SYHK oraz transportery opancerzone Pars. Rozwijającą się spółką dostarczającą armii tureckiej szereg pojazdów własnej marki (np. BMC Kirpi-transporter opancerzony) jest zlokalizowana w Izmirze firma BMC. Ankarska Nurol Makina, produkuje kolejny model tureckich wozów opancerzonych Nurol Ejder. W Ankarze ma również siedzibę TUBITAK SAGE, instytut badawczy, w którym wytwarza się obecnie system artylerii raketowej TOROS. Turcja posiada również stocznie wojenną Istanbul Naval Shipyard. Buduje ona korwety klasy Ada. Druga Stambulska Stocznia - Istanbul Camialtı Shipyard wybudowała okręty patrolowe klasy AB-25. Trzecia stocznia ze Stambułu – Dearsan – również buduje okręty patrolowe, np. klasy Tulza. Czwarta, o nazwie Taskizak, wyprodukowała okręt desantowy klasy Osman-Gazi. Inna stocznia, położona Gölcük, nad M. Marmara, buduje okręty na licencji, oraz modernizuje posiadane przez Turcję zagraniczne klasy okrętów, czy są to fregaty, okręty podwodne, czy mniejsze jednostki.

ZEA – Emirates Defense Technology - firma posiadająca fabrykę w Abu Dhabi produkuje pojazdy opancerzone o nazwie Nimr. Są to samochody przeznaczone głównie dla realizacji misji pokojowych w regionie bliskowschodnim. Pojazd ten przeszedł w ręce konsorcjum EDT i Advanced Industries of Arabia z Jordani, będącej w posiadaniu KADDB – monopolisty zbrojeniowego z tego kraju. Pojazd Nimr posiada swe wersje przeciwlotnicze i przeciwpancerne. W Abu Dhabi ma swą siedzibę kilka innych fabryk. Caracal International LLC produkuje pistolety Caracal. Tawazun Advanced Defense Systems produkuje wspólnie z Rosjanami karabiny snajperskie Lobaev OVL. Systemy raketowe Jobaria DSMCL produkowane są tam przez firmę Jobaria. W Ajman znajduje się niewielka stocznia produkująca wojskowe szybkie łodzie patrolowe o nazwie Gulf Crafts.

Pozostałe kraje opisywanej części świata nie mają rozwiniętego rodzimego przemysłu zbrojeniowego i wszystko co potrzebne jest dla funkcjonowania wojska sprowadzane jest z zagranicy (ryc. 6).

Ryc. 6: Rozmieszczenie zakładów przemysłu zbrojeniowego państw muzułmańskich

Źródło: Wilczyński, P. L., 2016, op. cit.

Pochodzenie wyposażenia armii jako wskaźnik współczesnych aliansów

Na podstawie pochodzenia poszczególnych typów uzbrojenia można określić, którym państwom kraje muzułmańskie Azji i Europy ufają i z którymi chcą się wiązać w tak ważnej materii jaką jest zaopatrzenie w broń. Poniżej przedstawiono (tab. 7), które kraje mają największy udział w produkcji uzbrojenia posiadanego aktualnie przez poszczególne państwa.

Analizując powyższą tab. 7 można pokusić się o stwierdzenie, że państwa muzułmańskie nie są gotowe na długotrwałe konflikty, które jak uczy doświadczenie historyczne, często powodują przewroty i upadki rządów i państw. Jedynie największe państwa są zdolne wyprodukować potrzebne uzbrojenie. Inne do tego pretendują, lecz nie dysponują odpowiednimi środkami.

Kraje muzułmańskie poprzez uzależnienie od dostaw uzbrojenia weszły przeważnie w orbitę wpływów gospodarczych Rosji, USA lub rządziej Chin. Nadal silna jest obecność i lobbying francuskich firm zbrojeniowych w byłych koloniach tego kraju. Przemysł zbrojeniowy Rosji i rosyjskie produkty znacznie lepiej sobie radzą na rynku afrykańskim niż amerykański, czy chiński. Udział brytyjski w rynku również ulega konkurencji na rzecz Rosji, a także Francji. Drogie uzbrojenie z Japonii, USA i krajów Europy Zachodniej nie nadaje się do pokrycia zapotrzebowania biedniejszych państw. Dlatego z biegiem lat kraje te wyszły stopniowo z kręgu wpływów dawnych metropolii, najpierw wchodząc w sfery USA i ZSRS w czasach zimnej wojny, a obecnie Rosji, Chin i nowych

państw rozwijających przemysł zbrojeniowy (RPA, Brazylia, kraje Europy Wschodniej) (Wilczyński 2013).

Tab. 7: Główni dostawcy uzbrojenia dla państw muzułmańskich

Państwo muzułmańskie	Główny dostawca uzbrojenia	Pozostali ważni dostawcy
Afganistan	Rosja	USA
Albania	Włochy	ChRL, Albania, USA, Rosja
Arabia Saudyjska	USA	Austria, Francja
Azerbejdżan	Rosja	Izrael, Turcja
Bahrajn	USA	Francja
Bangladesz	ChRL	Rosja
Brunei	Wlk. Brytania	Francja, Singapur
Indonezja	Indonezja	Francja, USA, Rosja, Niemcy, UK
Irak	USA	Rosja
Iran	Iran	ChRL, Rosja, USA
Jemen	Rosja	USA
Jordania	USA	Jordania, W. Brytania
Katar	Niemcy	Francja, W. Brytania
Kazachstan	Rosja	Izrael
Kirgizja	Rosja	Kirgizja
Kosowo	Niemcy	Turcja
Kuwejt	USA	Rosja
Liban	USA	Rosja, W. Brytania
Malediwy	Rosja	W. Brytania, India, RPA, Singapur
Malezja	Malezja	Niemcy, W. Brytania, Włochy
Oman	Wlk. Brytania	USA
Pakistan	ChRL	USA, Pakistan, W. Brytania
Syria	Rosja	ChRL, Francja, Iran, Japonia, Korea Pn., Polska, Szwajcaria, ZEA
Tadżykistan	Rosja	Tadżykistan
Turcja	USA	Turcja
Turkmenia	Rosja	Turkmenia
Uzbekistan	Rosja	Uzbekistan
ZEA	USA	Francja

Źródło: Opracowanie własne.

Wnioski

Dzięki dokonaniu przeglądu aktualnych baz danych udało się sporządzić ranking państw muzułmańskich Afryki i sprawdzić, które z nich stanowią istotną potęgę. Dzięki temu można przewidywać, z jakich kierunków może nadejść w południowoeuropejskim obszarze geostrategicznym nieunikniona w świetle koncepcji „zderzenia cywilizacji” kolejna ekspansja islamu. Egipt i Algieria to obecnie najsilniejsze państwa muzułmańskie nad Morzem Śródziemnym. Maroko oraz Tunezja, mimo, że nieco słabsze, posiadają całkiem zaawansowane

uzbrojenie, a Libia poprzez swoją destabilizację, może być również terenem z którego ta destabilizacja będzie eskalować w kierunku północnym na Europę (Mickiewicz 2006). O ile Egipt może być przez jakiś czas powstrzymany przez sąsiedztwo Izraela i konkurencję w regionie ze strony Turcji, to państwa Maghrebu ścigają w rankingach potęgi kraje iberyjskie, Włochy i destabilizowaną przez imigrantów Francję.

Przeгляд uzbrojenia wojsk państw muzułmańskich pozwolił na stworzenie wizerunku żołnierza potencjalnej armii muzułmańskiej, która mogłaby przejść do Europy. Bojownicy tacy byłiby pochodzenia arabskiego, z dużym udziałem Murzynów z Afryki Subsaharyjskiej. Ci drudzy byłiby znacznie słabiej uzbrojeni. Głównym karabinem byłby AK-47. Wspierani byłiby głównie przez stare, ale tanie i łatwe w utrzymaniu czołgi i wozy bojowe produkcji sowieckiej. Islam dysponuje jednak także elitarnymi jednostkami uzbrojonymi w nowszy sprzęt. Inwazja mogłaby się odbyć za pomocą wielu małych jednostek nawodnych w sposób zdecentralizowany, ale masowy. Każdy z bojowników świetnie by władał bronią w przeciwieństwie do Europejczyków, gdyż najeźdźcy byłiby weteranami poprzednich konfliktów, a ich ofiary nie miałyby nawet podstawowego przeszkolenia wojskowego (Cambinda 2011). Walcząc w imię Allaha, najeźdźcy byłiby też dużo odważniejsi i mieliby wyższe morale, co mógłby rekompensować jedynie lepszej jakości i sprawności sprzęt armii europejskich. Jest to tylko wizja, ale czyż nie nasuwa się ona samoistnie po zapoznaniu się z powyższymi materiałami? Szczęśliwą okolicznością z punktu widzenia Zachodu jest silne skonfliktowanie państw wewnątrz cywilizacji islamskiej, które sprawia, że nie jest ona zdolna wytworzyć potęgi porównywalnej z Chinami.

Literatura:

- Balcerowicz, B., 2006, *Siły zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, Scholar, Warszawa.
- Cambinda, R., 2011, *Radykalizacja społeczeństw w Afryce* [w:] *Przeгляд Zachodni*, 4, s. 230-244.
- Cordesman, A. H., al-Rodhan, K. R., 2007, *Gulf Military Forces in an Era of Asymmetric Wars*, CSIS, Washington, vol. 1, s. 179 i nast.
- Diez, O., 2000, *Armament and Technology*, Lema Publishing, London.
- Dunstan, S., 2003, *Centurion universal Tank 1943-2003*, Osprey Publ., Oxford, s. 3. i nast.
- Foss, F. C., 2000, *Jane's tank & combat vehicle recognition guide*, Harper Collins Publ., New York.
- Giustozzi, A., 2007, *Auxiliary Force or National Army: Afghanistan 'ANA' and the Counter-Insurgency Effort, 2002-2006* [w:] *Small Wars and Insurgencies*, 18, 1, s. 45-67.

- Głogowski, A., 2016, *Nony Jedwabny Szlak – geopolityczne znaczenie współpracy Pekinu z Islamabadem*, [w:] Przegląd Geopolityczny, 16, s. 15-25.
- Hunnicut, R. P., 1984, *Patton: A History of the American Main Battle Tank*, Presidio Press, New York.
- Jaremczuk, E. J., 2006, *Oblicza afrykańskiego islamizmu. Zarys problematyki* [w:] Forum Politologiczne, 4, s. 13-33.
- Kropska, M., Wilczyński, P. L., 2015, *Polityka UE wobec muzułmanów i jej konsekwencje* [w:] Leszczyński, T. (red.), *Bezpieczeństwo Europy. Uwarunkowania społeczne*, PTG, Kraków, s. 115-129.
- Magier, M., 2012, *Rola czołgów i kierunki ich modernizacji w świetle współczesnych konfliktów asymetrycznych-cz. II ochrona i przetrwanie na polu walki* [w:] Problemy Techniki Uzbrojenia, 41, s. 17-28.
- Mickiewicz, P., 2006, *Bezpieczeństwo europejskie-wymiar śródziemnomorski. Źródła, istota zjawiska i formy przeciwdziałania nielegalnej imigracji w basenie Morza Śródziemnego* [w:] Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, 1, s. 37-51.
- Miller, D., 2001, *The Illustrated Directory of Tanks of the World*, Salamander Books, Ladysmith.
- Romaniszyn, K., 2009, *Imigracja-w czym zagrożenie, a w czym szansa dla Unii Europejskiej* [w:] Studia Polonijne, 30, s. 15-31.
- Skulski, P., 2011, *Uwarunkowania marketingu na międzynarodowym rynku broni* [w:] Ekonomia, 1, 13, s. 192-206.
- Sulek, M., 2001, *Podstawy potęgowości i potęgowości*, KTEE, Kielce.
- Wertheim, E., 2005, *The Naval Institute Guide to Combat Fleets of the World, 2005–2006; Their Ships, Aircraft, and Systems*, US Naval Institute Press, Annapolis.
- Wilczyński, P. L., 2011, *Geograficzny bieg dziejów* [w:] Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica, 2, 105, s. 65-77.
- Wilczyński, P. L., 2013, *Inwestycje w zbrojenia w czasach kryzysu* [w:] Przedsiębiorczość – Edukacja, 9, s. 227-243.
- Wilczyński, P. L., 2016, *Uzbrojenie wojsk państw muzułmańskich Afryki i ich przemysł zbrojeniowy* [w:] Przegląd Geopolityczny, 16, s. 59-76.
- Wilczyński, W., 2015, *Zmierzch Europy – demograficzne konsekwencje przemian cywilizacyjnych*, [w:] T.Z. Leszczyński (red.), *Bezpieczeństwo Europy. Uwarunkowania społeczne*, Polskie Towarzystwo Geopolityczne, Kraków, s. 15-36.
- Żebrowski, A., 2014, *Migracja zagrożeniem dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa* [w:] Annales Universitatis Paedagogicae Studia Politologica, 12, s. 45-64.

www.aselsan.com.tr, www.flightglobal.com, www.globalfirepower.com,
www.globalsecurity.org, www.lebarmy.gov.lb, www.mdi.gov.az,
www.mkek.gov.tr/en/default.aspx, www.otokar.com.tr, www.sipri.org,

Summary

Military equipment of Muslim states armies and their armament industries. Part 2 – Asia and the Balkans

This is the second part of a review of equipment in hands of Muslim states armies. It includes the Muslim states of the Middle East, Turkestan and Southern Asia, as well as the Muslim states of the Balkans. This review should serve for future poweromics ratings and for creation of geopolitical scenarios. The information and data concerning Muslim states armies which are included in the paper, were supplemented by verified data on armament industries in these countries. In conclusion, after presentation of contemporary state of the military affairs the possible future scenarios and the future probable geopolitical interactions have been suggested. They were presented on both the civilizational level and the regional one.

Key words: arms, military power, Asia, military equipment, military industry, islam.